PASSIIVIN PERSOONA JA FUNKTIOT YLEISÖNOSASTOKIRJOITUKSISSA

Suomen kielen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
toukokuussa 2004
Marja Maaniemi

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen tiedekunta	Laitos Kielten laitos
Tekijä Marja Maaniemi	
Työn nimi Passiivin persoona ja funktiot yleisönosastokirjoituksissa	
Oppiaine Suomen kieli	Työn laji Pro gradu -tutkielma
Aika Toukokuu 2004	Sivumäärä 54

Tiivistelmä – Abstract

Suomen kielen passiivimuodot ilmaistaan verbimuodoilla, joissa morfeemin {T(T)A} lisäksi on persoonapääte {Vn}, esimerkiksi *lauletaan*, *kirjoitetaan*, sekä verbimuodoilla, jotka muodostetaan *olla*-verbin yksikön 3. persoonan muodosta ja {T(T)U}-morfeemiin loppuvasta partisiipista, esimerkiksi *on laulettu*, *on kirjoitettu*. Suomen kielen passiivi ei ole persoonaton tai tekijätön muoto, vaan passiivilauseen tekijänä on kieliopillisesti täsmentämätön persoona eli henkilö, ihminen. Passiivin henkilöviittaus käy usein ilmi kontekstista.

Tutkimukseni aineistona käytän Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksia, jotka ovat ajalta 4.1.2001–27.12.2001. Yhteensä kirjoituksia on kahdeksankymmentäyhdeksän (89). Tutkimukseni tavoitteena on selvittää suomen kielen passiivimuotojen käyttöä yleisönosastokirjoituksissa. Tutkin aineistostani löytyviä passiivimuotoja moduksista ja tempuksista riippumatta, ja tarkastelen niitä kontekstissaan. Tutkin sitä, kenet kirjoittaja häivyttää tekstistään käyttämällä passiivimuotoja, ts. kuka on passiivin persoona. Lisäksi tarkastelen aineistostani sitä, onko passiivimuodoilla jokin erityinen funktio kirjoituksissa, ts. käytetäänkö passiivia esimerkiksi eräänlaisena kohteliaisuusstrategiana.

Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksissa käytetään hyvin runsaasti passiivia. Eniten kirjoittajat viittaavat käyttämillään passiivimuodoilla eri instituutioihin ja auktoriteetteihin, ts. jollakin tavalla itseään korkeampiin tahoihin, muun muassa eduskuntaan, kunnanhallitukseen ja kirkkoneuvostoon. Varsin runsaasti kirjoittajat viittaavat passiivimuodoilla myös edustamaansa ryhmään, jonka puolesta kirjoittaja on tekstinsä laatinut. Passiivimuotoja käytetään lisäksi viittaamaan lukijoihin sekä geneerisesti viittaamaan ”keneen tahansa”. Ainoastaan yhdessä kirjoituksessa passiivin persoonana on kirjoittaja itse.

Passiivimuodoilla on usein jokin erityinen tehtävä kirjoituksissa: niillä esimerkiksi annetaan kohteliaasti kielteistä palautetta, ohjeita tai esitetään toivomuksia. Antaessaan myönteistä palautetta kirjoittajat käyttävät useimmiten mielellään persoonamuotoja, mutta kun kirjoittajat pyrkivät vaikuttamaan toisen osapuolen toimintaan, turvaudutaan passiivimuotoihin.

Asiasanat Suomen kielen passiivi, yleisönosastokirjoitukset

Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos

Muita tietoja

SISÄLLYS

1. JOHDANTO 1
1.1. Tutkimusaineisto 1
1.2. Tutkimustehtävä 2
1.3. Aiemmat tutkimukset 3

2. SUOMEN PASSIIVISTA 6
2.1. Passiivin muodostus 6
2.2. Passiivin historia 7
2.3. Passiivin käyttö ja funktiot 9
2.3.1. Persoonan perusjärjestelmä 9
2.3.2. Passiivin norminmukainen käyttö 10
2.3.3. Passiivi monikon 1. persoonan funktiossa 12
2.3.4. Passiivi monikon 2. persoonan funktiossa 14
2.3.5. Passiivi monikon 3. persoonan funktiossa 14
2.4. Kielenhuollon ongelmat 15

3. PASSIIVIN PERSOONA 17
3.1. Passiivi viittaamassa kirjoittajaan 17
3.2. Passiivi viittaamassa kirjoittajan edustamaan ryhmään 19
3.2.1. Määritelty ryhmä 19
3.2.2. Määrittelemätön ryhmä 21
3.2.3. Passiivi korvaamassa monikon ensimmäistä persoonaa 23
3.3. Passiivi viittaamassa lukijoihin 25
3.3.1. Kaikille yhteisesti 25
3.3.2. Tietylle tuntemattomalle lukijalle 27
3.4. Passiivi viittaamassa korkeampaan tahoon 28
3.4.1. Instituutiot 28
3.4.2. Paikalliset toimintayksiköt 30
3.4.3. Auktoriteetit 30
3.5. Passiivi viittaamassa ”keneen tahansa” 32
3.6. Kokoava katsaus 34

4. PASSIIVIN FUNKTIOT 36
4.1. Kirjoittaja kielteisen palautteen antajana 36
4.1.1. Yksityinen henkilö moittii instituutiota 37
4.1.2. Instituution jäsen moittii instituutiota 41
4.1.3. Yksityinen henkilö moittii yksityistä henkilöä 43
4.2. Kirjoittaja vastineen laatijana 44
4.3. Kirjoittaja ohjeistajana 46
4.4. Kirjoittaja toivomusten esittäjänä 48
4.5. Kirjoittaja myönteisen palautteen antajana 49

5. PÄÄTÄNTÖ 50

LÄHTEET 52

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaineisto

Tutkimukseni aiheena on paikallislehden yleisönosaston passiivimuotojen käyttö. Aineistona käytän Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksia, jotka ovat ajalta 4.1.2001–27.12.2001. Aineistossa on siis mukana vuoden 2001 vuosikerta, ts. 52 numeroa, kun Hankasalmen Sanomat ilmestyy kerran viikossa. Yleisönosastokirjoituksista olen ottanut tutkimukseeni mukaan kaikki kirjoitukset lukuun ottamatta hankasalmelaisten kirjoittamia runoja sekä murteellisesti kirjoitettuja tarinoita, joita myös julkaistaan yleisönosastossa.

Hankasalmen Sanomat on Hankasalmen pitäjän puolueeton paikallislehti, jonka ensimmäinen numero ilmestyi 18.10.1963. Loppuvuoden 1963 ajan Hankasalmen Sanomia jaettiin hankasalmelaisten koteihin ilmaiseksi, mutta vuoden 1964 alusta lähtien se muuttui maksulliseksi paikallislehdeksi. Hankasalmen Sanomat oli kuitenkin ehtinyt jo saavuttaa suuren suosion kuntalaisten keskuudessa tuon lyhyen tutustumisjaksonsa aikana, ja lehden levikki alkoi vähitellen kasvaa. (Ikonen 1994: 14–22.) 1970-luvulla lehden levikki kasvoi siitäkin huolimatta, että Hankasalmen väkiluku alkoi jatkuvasti pienentyä. Tämä kuvaakin hyvin sitä, että paikallislehti on monille entisille hankasalmelaisille tärkeä linkki rakkaaseen kotiseutuun, joka saattaa olla fyysisesti pitkänkin matkan päässä.

Yleisönosasto, *Lukijain kynästä*, ilmestyi lehteen jo 9.11.1963, eli se kuului lehden sisältöön miltei lehden synnystä alkaen. Seuraavassa numerossa (16.11.1963) palstan nimi tosin muuttui *Lukijain palstaksi*. Aluksi mielipiteenvaihto palstalla oli hyvin nihkeää, mutta vähitellen kuntalaiset uskaltautuivat kertomaan julkisesti mielipiteitään. Nykyään kyseisen lehden yleisönosastopalstalla ei ole mitään erityistä nimeä. (Ikonen 1994: 27.)

Hankasalmen Sanomat ilmestyy kerran viikossa torstaisin, ja sen levikki on 3 629 kappaletta. Kyseistä sanomalehteä julkaisee Keskisuomalainen Oyj. Lehdessä on yleensä 8–12 sivua, jotka sisältävät paikallisuutisia, mainoksia, ilmoituksia sekä yleisönosastokirjoituksia. Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoitusten määrä vaihtelee hyvinkin paljon numeroittain. Toisinaan yhdessä numerossa saattaa olla jopa seitsemän kirjoitusta, kun taas toisinaan niitä ei ole lainkaan. Palsta ei siis välttämättä ole mukana jokaisessa numerossa: tämä riippuu kirjoittajien aktiivisuudesta. Tutkimuksessani ovat mukana vuosikerran 2001 numeroissa esiintyvät 89 yleisönosastokirjoitusta.

Yleisönosastokirjoitukset käsittelevät useimmiten hankasalmelaisten elämää koskettavia ajankohtaisia aiheita. Tällaisia aiheita ovat mm. kunnallispolitiikka, tiettyjen kauppapalvelujen loppuminen Hankasalmelta, liikuntapalvelut sekä liikenneongelmat. Usein kyseessä ovat siis nimenomaan Hankasalmella tapahtuneet asiat ja tapahtumat, mutta joukossa on mukana myös joitakin valtakunnallisia aiheita, kuten kirjoitukset eduskunnan toiminnasta, tai mittakaavassaan suppeampia aiheita, kuten kirjoitukset yksityisen ihmisen kokemista ongelmista ja vastoinkäymisistä. Kahdeksastakymmenestäyhdeksästä kirjoituksesta 58 on kirjoitettu omalla nimellä, kun taas nimimerkkiin on turvautunut 31 kirjoittajaa. Kirjoittajat ovat usein kuntalaisten hyvin tuntemia henkilöitä, esimerkiksi kirkkoherra, kansanedustaja tai jonkin hankasalmelaisen yhdistyksen yms. sihteeri.

Yleisönosaston ohjeistuksessa mainitaan, että ”toimituksella on oikeus muokata tekstejä”. Hankasalmen Sanomien nykyinen päätoimittaja, Eija Varteva, kertoi kuitenkin sähköpostiviestissään (syksy 2001), ettei toimitus juuri puutu teksteihin, vaan lähinnä muokkaamisella tarkoitetaan selvien kirjoitusvirheiden korjaamista sekä tarvittaessa kirjoituksien lyhentämistä.

1.2. Tutkimustehtävä

Tutkin suomen kielen passiivimuotojen käyttöä Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksissa. Tutkimusta varten olen lukenut yhteensä kahdeksankymmentäyhdeksän (89) yleisönosastokirjoitusta, joista suurimmassa osassa käytetään hyvin runsaasti passiivimuotoja. Jos kirjoittaja ei ole käyttänyt lainkaan passiivimuotoja, on kirjoitus yleensä laadittu jostain hyvin henkilökohtaisesta aiheesta. Tällaisia passiivittomia kirjoituksia on yleisönosastossa yhteensä seitsemäntoista (17). Passiivin sijasta kirjoittaja viittaakin tällöin itseensä suoraan yksikön ensimmäisellä persoonalla ja puhuttelee kirjoituksessaan usein jotain tiettyä, nimettyä henkilöä. Kirjoitukset ovat lyhyitä kannanottoja, tiedotuksia tai tilanteen kuvauksia. Seuraavassa esimerkissä kirjoittaja ei voi ymmärtää päättäjien ratkaisua lakkauttaa oman kylän vähittäistavarakauppa. Kirjoituksessaan hän puhuttelee suoraan kylätoimikuntaa ja myös nimeltä erästä sen aktiivijäsentä.

> Kun meillä on oma kylätoimikunta, kysyisin Teiltä, oletteko ehtineet syventyä tähän asiaan [kyläkaupan lakkauttaminen] ja koettaneet saada ao. päättäjiä luopumaan tai siirtämään lopetuspäätöstä.
> Onhan se huono asia, kun puolet kauppapalveluista loppuu, samalla menee myös työpaikkoja.

> Tosin onhan teillä yhdistyksessä paljon muitakin asioita.
> Entä Matti Janhonen. Olet kirjoittanut hyvin kunnan johdon toilauksista, mutta oletko kysellyt Siwan johdolta lopetuspäätöksen perusteita. Sentään oman kylän asia.
> Ja missä on Martat? (22.3.2001)

Tutkin aineistostani löytyviä passiivimuotoja tempuksista ja moduksista riippumatta. Mukana ovat myös kieltomuodot. Tutkiessani aineiston passiivimuotoja en irrota lauseita kontekstistaan, vaan tarkastelen niitä kontekstistaan riippuvaisina. Tällä pyrin takaamaan sen, että ymmärrän paremmin tutkimieni lauseiden sisällön ja henkilöviittaukset. Tarkastelen sitä, kenet kirjoittaja häivyttää tekstistään käyttämällä passiivimuotoja, ts. kuka on passiivin persoona. Keneen passiivimuodolla viitataan? Kun suomen kielen passiivi on aina henkilötekijäinen, kuka kätkeytyy passiivimuodon taakse? Onko kirjoituksista erotettavissa tiettyjä ryhmiä, joita lähestyttäessä passiivia erityisesti käytetään? Entä onko yleisönosastokirjoituksen aiheella jokin yhteys passiivin runsaaseen käyttöön? Tutkimukseni lähtökohtana on Risto Tuomikosken Virittäjän artikkeli *Persoona, tekijä ja henkilö*, jossa Tuomikoski esittää suomen kielen persoonallista passiivia kieliopillisen persoonajärjestelmän neljänneksi persoonaksi, jonka henkilöviittaus käy usein ilmi kontekstista (1971: 148–151).

Passiivin persoonan lisäksi tarkastelen aineistostani sitä, onko passiivimuodoilla jokin erityinen funktio kirjoituksissa, ts. käytetäänkö passiivia esimerkiksi eräänlaisena kohteliaisuusstrategiana (vrt. Seppänen 1989; Lampinen 1990). Onko passiivilauseen kontekstista havaittavissa syy sille, miksi kirjoittaja on valinnut käyttöönsä passiivin?

1.3. Aiemmat tutkimukset

Suomen kielen passiivi on kiinnostanut monia suomen kielen asiantuntijoita. **Susanna Shore** kyseenalaistaa tutkimuksessaan (1986) sen, että suomen kielen passiivia tarkastellaan indoeurooppalaisten kielten rakennekuvausten pohjalta. Shoren mukaan kieliopeissa annetaan liian suppea ja ylimalkainen kuva suomen passiivista, mistä hän käyttääkin nimitystä *indefiniitti* (’epämääräinen, määräämätön’) osoittamaan agentin spesifioimattomuutta. Hän käyttää alkuaan kognitiivisesta psykologiasta lähtenyttä käsitettä *prototyyppi* kuvatessaan suomen indefiniittiä. Shoren tutkimusten mukaan suomen indefiniitissä on kaksi prototyyppiä: P-prototyyppi (enimmäkseen puhutussa kielessä) ja K-prototyyppi (enimmäkseen kirjoitetussa kielessä). P-prototyyppi on verbialkuinen ja siinä keskeistä on toi-

minnan kuvaus useimmiten dynaamisen verbin avulla, esim. *Lähdetään menemään*. Tämän prototyypin agentin monikollisuuden voi päätellä tekstiyhteydestä tai tilannekontekstista. K-prototyyppi puolestaan muistuttaa englannin kielen lyhyttä passiivia, esim. *Ohjelma näytettiin televisiossa. Programme was shown on TV.* Tämän prototyypin agentti on epäolennainen, joten sen lukukin on merkityksetön. K-prototyypin verbi on usein dynaamisen sijaan staattinen. Kun P-prototyypin merkitys on yleensä inklusiivinen eli puhuja itse osallistuu ilmaisemaansa toimintaan, on se K-prototyypissä päinvastoin eksklusiivinen. Shoren mukaan indefiniittiä tutkittaessa tulisi aina ottaa huomioon lausetason konteksti sekä tekstilaji, jolla hän tarkoittaa niitä puhutun ja kirjoitetun kielen lajeja, jotka määräytyvät kielen käyttämisen sosiaalisesta tilanteesta.

Juhani Löflund on tutkinut väitöskirjassaan (1998) nimenomaan suomen kirjoitetun yleiskielen passiivia, sen semanttista ja syntaktista rakennetta. Löflund esittelee tutkimuksessaan myös sitä, kuinka suomen passiivi eroaa eräiden germaanisten kielten passiiveista ja päinvastoin, kuinka se muistuttaa näitä. Löflund kritisoi sitä, että monet tutkijat eivät pidä suomen passiiviksi nimitettyä ilmaisurakennetta lainkaan passiivina, koska se eroaa monista indoeurooppalaisten kielten passiiveista. Löflund osoittaa tutkimuksessaan, ettei passiivi ole yleensäkään homogeeninen morfologis-syntaktis-semanttinen rakenne, vaan rakenteita voi olla hyvinkin erilaisia. Toisaalta taas suomen passiivilla on monia yhtäläisiä piirteitä esimerkiksi ruotsin *s*-passiivin kanssa, minkä vuoksi suomessakin voidaan käyttää nimitystä passiivi.

Keskeinen suomen passiivin tutkija on myös **Tapani Lehtinen.** Lehtinen on tutkinut passiivia historiallisesta näkökulmasta: hän on selvittänyt itämerensuomen passiivin alkuperää (1984).

Ruben Erik Nirvi ja **Valma Yli-Vakkuri** ovat tarkastelleet passiivin käyttöä eri persoonien funktioissa. R.E. Nirvi on tehnyt havaintoja tutkimuksessaan *Passiivimuotojen aktiivistumisesta* (1947) suomen passiivimuotojen käytöstä monikon 1., 2. ja 3. persoonan funktiossa. Yli-Vakkuri puolestaan keskittyy tutkimuksessaan (1986) suomen kieliopillisten muotojen toissijaiseen käyttöön, jota mm. passiivin käyttäminen edellä mainituissa funktioissa on. Kieliopillisten muotojen varsinaisella käytöllä hän tarkoittaa säännönmukaista käyttöä, toissijaista käyttöä on puolestaan kieliopin määrittelystä poikkeava käyttö.

Suomen kielen passiivin henkilötekijyyteen ovat syventyneet **Risto Tuomikoski**, **Eeva-Leena Seppänen** ja **Arja Lampinen**. Kuten edeltä käy jo ilmi, Tuomikoski on esittänyt Virittäjässä 1971 suomen kielen persoonallista passiivia kieliopillisen persoonajär-

jestelmän neljänneksi persoonaksi, jonka henkilöviittaus käy usein ilmi kontekstista (1971: 148–151). Seppänen (1989) ja Lampinen (1990) ovat kiinnittäneet huomiota suomen passiivin takana oleviin tekijöihin tutkimuksissaan suomen kielen kohteliaisuusstrategioista. Seppänen on tutkinut henkilöön viittaamista yhdestä kokonaisesta aidosta keskustelusta ja selvitellyt sitä, mitä kielellisiä keinoja keskustelussa käytetään osoittamaan kohteliaisuutta. Myös Lampinen käsittelee tutkimuksessaan suomen kielen kohteliaisuusstrategioita, joihin muun muassa passiivi sisältyy.

2. SUOMEN PASSIIVISTA

2.1. Passiivin muodostus

Suomen kielen passiivimuodot ilmaistaan verbimuodoilla, joissa morfeemin {T(T)A} lisäksi on persoonapääte {Vn}, esim. *lauletaan, kirjoitetaan*, sekä verbimuodoilla, jotka muodostetaan *olla*-verbin yksikön 3. persoonan muodosta ja {T(T)U}- morfeemiin loppuvasta partisiipista, esimerkiksi *on laulettu, on kirjoitettu* (Shore 1986: 15). Suomen kielen passiivilla on kaksi tunnusta. Toisen tunnuksen pääaineksena on vahvassa asteessa *-t-*, heikossa *-d-*: *pääs-tä-isiin*, *juo-ta-koon*, *juo-tu*; *juo-da-an*, *näh-dä-än*. Toisen tunnuksen pääaineksena on puolestaan vahvassa asteessa *-tt-*, heikossa *-t-*: *laske-tti-in*, *pysy-tti-in*, *käske-tä-än*, *kuoki-ta-an* (Hakulinen 1979: 239–240). Pääte {Vn} on persoonapäätteiden paikalla sanan positiorakenteessa eli tempusten ja modusten jäljessä sekä ennen mahdollisia liitepartikkeleita (Hakulinen – Karlsson 1995: 254). Vaikka suomen kielen passiiviin liittyy persoonapääte, se eroaa kuitenkin muista persoonista juuri persoonansa ja lukunsa suhteen. Kieliopillisesti täsmentämätön persoona ei suoraan kerro, onko se monikollinen vai yksiköllinen, vaikka passiivilla useimmiten viitataankin monikolliseen tekijäjoukkoon.

Passiivi esiintyy kaikissa tempuksissa (preesensissä, imperfektissä, perfektissä ja pluskvamperfektissä), samoin kaikissa moduksissa (indikatiivissa, konditionaalissa, imperatiivissa ja potentiaalissa).

Passiivin indikatiivin preesens muodostetaan liittämällä persoonapääte {Vn} 1. infinitiiviin (*huomat/a* : *huomat/a/an*). Sääntö pätee kaikissa muissa suomen kielen verbiryhmissä lukuun ottamatta verbejä, joilla ei ole erikoista taivutusvartaloa, vaan infinitiivin pääte esiintyy lyhyen vokaalin jäljessä. Muut päätteet lisätään suoraan infinitiivivartaloon. Passiivin preesens muodostetaan tässä tapauksessa liittämällä passiivin tunnus ja persoonapääte yksikön 1. persoonan vartaloon (*sano/n* : *sano/ta/an*). Jos vartalon viimeinen vokaali on *-a* tai *-ä*, tämä vokaali muuttuu *-e*: ksi (*anna/n* : *anne/ta/an*). Passiivin preesensin kieltomuodot koostuvat kieltosanasta *ei* ja sitä seuraavasta passiivimuodosta ilman persoonapäätettä *-Vn* (*ei huomat/a*; *ei anne/ta*).

Passiivin indikatiivin imperfekti muodostetaan puolestaan passiivin tunnuksesta *-TA* tai *-TTA,* jonka loppuvokaali katoaa ennen imperfektin tunnusta *-i*. Passiivin tunnusta seuraavat siis imperfektin tunnus ja persoonapääte *-Vn* (*huomat/tiin*; *anne/ttiin*). Passiivin

imperfektin kieltomuodot muodostetaan kieltosanasta *ei* ja passiivin perfektin partisiipista (*ei huomat/tu*; *ei anne/ttu*).

Passiivin indikatiivin perfekti ja pluskvamperfekti (eli ns. liittomuodot) muodostetaan *olla* -verbin yksikön 3. persoonan muodosta ja passiivin perfektin partisiipista (*on huomat/tu*; *on anne/ttu)*. Passiivin perfektin kieltomuoto koostuu *olla* -verbin preesensin yksikön 3. persoonan kieltomuodosta *ei ole* + pääverbin passiivin perfektin partisiipista (*ei ole huomat/tu*; *ei ole anne/ttu*), kun taas pluskvamperfektin kieltomuotona toimii *olla* -verbin imperfektin yksikön 3. persoonan kieltomuoto *ei ollut* + pääverbin passiivin perfektin partisiippi (*ei ollut huomat/tu*; *ei ollut anne/ttu*). (Karlsson 1982: 68, 169–178.)

Suomen kielessä passiiviin ei liity subjektia vaan objekti. Esimerkiksi lauseessa *Portti avattiin* sana *portti* ymmärretään subjektin kaltaisesta muodosta huolimatta objektiksi, johon tekeminen kohdistuu. (Ikola 2001: 56–57.)

2.2. Passiivin historia

Suomen kirjakielen passiivinen verbinmuoto on peräisin itämerensuomalaiselta yhteisajalta. Passiivi on voinut syntyä kahdella tavalla: on joko kehitetty uusi, vain passiivitaivutukseen tarkoitettu muotokategoria, tai jo olemassa olevaa/olevia muotoja on muovattu ja ryhdytty käyttämään uudessa funktiossa. Jälkimmäistä vaihtoehtoa pidetään uskottavampana, onhan jo vanhimmassa kirjakielessä passiivin tunnusvarianttien jakauma ollut joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta lähes samanlainen. Passiivin morfeemit ovat käytössä lisäksi muissa, passiivia vanhemmissa morfologisissa tehtävissä, mikä myös osaltaan puolustaa oletusta siitä, että passiivi on kehitetty jo olemassa olleista muotoaineksista. (Löflund 1998: 4–5.)

Olennaisin ero nykysuomen ja vanhan kirjakielen passiivin välillä on se, että nykysuomen yksipersoonaisten, subjektittomien passiivimuotojen rinnalla on vanhassa kirjakielessä ollut kahdenlaisia monipersoonaisia passiivimuotoja. Yleisemmässä tyypissä subjektipersoonaan viittaava pronomini tai muu nomini liittyy passiivimuotoiseen predikaattiverbiin, esim. *Mine cutzutan Herraxi*. Tämä passiivityyppi on ollut yleinen kirjakielessämme 1800-luvulle saakka. Jo 1500-luvulta, erityisesti Agricolan kielestä, löytyy esimerkkejä passiivimuodoista, joissa subjektipersoona on esitetty varsinaisen subjektisanan lisäksi myös eri persoonapäätteillä. Selvimmät esimerkit ovat monikon 1. persoonasta:

(*me*) *kiusatamma*, *cuultaijsima*. Myös muista persoonista on löydetty joitakin esimerkkejä: *sine tapettat*, *te castetat*, *Inhimiset wietelleijsit*, *he tapettijt*, *elot nijtetehet*. 1840-luvun arvostetuimmissa kieliopeissa passiivin preesensparadigma on kuitenkin supistunut jo yksipersoonaiseksi. (Häkkinen 1994: 248–251.) Tapani Lehtinen on tosin havainnut Muotoopin arkistosta, Lauseopin arkistosta sekä myös kirjallisuudesta tekemissään tutkimuksissa, että suomen länsimurteissa ja osassa itämurteitakin käytetään edellisen kaltaista rakennetta, esim. *Hän tuodaan tänne*; *Minä vietiin Riihimäelle*. Rakennetyypin nominatiivimuotoinen pronomini hahmottuu objektiksi, ei subjektiksi. (Lehtinen 1985: 271–275.)

Kuten edellä kävi ilmi, suomen kielen passiivia kehitettäessä on hyödynnetty jo olemassa olevia muotoaineksia. Esimerkiksi Lauri Posti on esittänyt tutkimuksissaan näkemyksen siitä, että passiivi on syntynyt refleksiivijohtimisten verbien pohjalta (Posti 1961), ja mm. Blomstedt (1872) on puolestaan kannattanut kuratiivikausatiivijohtimia. Tapani Lehtinen tekee oman selvityksensä passiivista artikkelissaan *Itämerensuomen passiivin alkuperästä* (1984), jossa hän juontaa passiivin juuret Blomstedtin tavoin kuratiivikausatiiveista. Tämä selitys onkin nykyään ilmeisesti pätevin (Löflund 1998: 8). Tämän perusteella suomen passiivin henkilötekijäisyys tuleekin ymmärrettävämmäksi, koska kausatiivijohdokset, aiheutusverbit, edellyttävät yleensä tekijäksi henkilöä (tai ainakin henkilöksi kuviteltua toimijaa) (Hakulinen 1979: 556). Samoin passiivin tunnus *-tt(a/ä), -t(a/ä)* siis lienee alun perin kuratiivikausatiivien eli teettoverbien johdin. Koska passiivi on jo iäkäs muotokategoria, eroaa se kuitenkin monessa kohdin kausatiiviverbeistä. Yksi poikkeama on se, että passiivin pitemmän tunnuksen edessä vartalon *a, ä* korvautuu *e*:llä (*antaa* : *annetaan* < **andetta-, vetää* : *vedetään* < **veδettä-*), mutta kausatiiviverbeissä tuota *e*:tä ei esiinny (*vetää* → *vedättää*). Ilmeisesti on kuitenkin niin, että passiivin pitemmän tunnuksen edellä oleva *e* on nimenomaan *a-*, *ä*-kantaisten kausatiiviverbien muodostuspiirre, joka on periytynyt passiiviin, mutta hävinnyt kausatiiviverbeistä. (Lehtinen 1984: 29.)

Mistä on puolestaan peräisin suomen passiivin persoonapääte? Lauri Hakulinen kirjoittaa teoksessaan *Suomen kielen rakenne ja kehitys* (1979: 240) seuraavasti: ”Finiittimuotojen lopussa (esim. *juostaan, juostiin, juostaneen, juostaisiin, juostakoon*) **passiivin ns. persoonapäätteenä esiintyvä vokaalinpidentymä** + **-n** palautuu aikaisempaan asuun **-hen* (<**-zen*) ja on siis äänteellisesti (mutta ei merkitykseltään) sama kuin murt. refleksiivitaivutuksen yks. 3. pers. pääte vok.-pid. + *n* < *-hen* (*laskiin* < *laskihen* ’laskeutui’, *käänsiin* < *käänsihen* ’kääntyi’ jne.).” Persoonapääte *-Vn* on siis oletettavasti samaa alkuperää kuin 3. persooniin viittaava suffiksivariantti *-Vn.* Näiden molempien lähtömuoto on

ilmeisesti *-*sen* -asuinen affiksi, joka sisältää ikivanhan 3. persoonaan viittaavan *-*sV* -sekvenssin. Tämä muoto tavataan vielä nykyvirossakin (*loetakse*). (Häkkinen 2002: 99.)

2.3. Passiivin käyttö ja funktiot

2.3.1. Persoonan perusjärjestelmä

Suomen kielessä **persoonalla** tarkoitetaan kieliopillista luokitusta, johon perinteisen kieliopin mukaisesti kuuluu kolme yksikössä ja kolme monikossa esiintyvää persoonaa. Nämä persoonat ilmaistaan verbintaivutuksessa tietyillä persoonapäätteillä (laula+*n*, laula+*t*, laula+*a*, laula+*mme*, laula+*tte*, laula+*vat*) (Hakulinen – Karlsson 1995: 252–253). Yksikön ja monikon 1., 2. ja 3. persoona ovat siis kieliopillisia persoonia, joilla viitataan puhujaan, kuulijaan tai johonkin kolmanteen (KK 1996: 165). Näistä on pidettävä erillään tekemisen suorittaja eli **tekijä**. Semanttisella käsitteellä tekijä tarkoitetaan nimittäin elollista yksilöä tai vastaavaa insituutiota tai kollektiivia teon tai toiminnan aikaansaajana. Samoin kieliopillisesta persoonasta on pidettävä erillään käsite **henkilö**, joka puolestaan viittaa nominaalilausekkeen merkityspiirteeseen [+ inhimillinen].

Suurin osa suomen kielen verbeistä taipuu kaikissa kuudessa persoonassa, mutta tiettyjä poikkeuksiakin esiintyy. Eräät verbiryhmät, ns. yksipersoonaiset verbit, taipuvat ainoastaan 3. persoonassa. Tällaisia verbejä ovat esimerkiksi eräät fysiologis-psyykkiset kausatiiviverbit, kuten *aivastuttaa*, *arveluttaa*, *janottaa*. Tällöin nämä verbit ilmaisevat sellaista tekemistä, joiden henkilötarkoitteinen nominaalilauseke esiintyy **kokijana** ja joka päätyy pintarakenteessa subjektin sijasta objektiksi, esim. *Minua janottaa.* Tämän ryhmän verbeistä osa voi tosin taipua myös monikon 3. persoonassa, esim. *Yliopiston monimutkaiset pääsykokeet arveluttavat minua.* (Hakulinen – Karlsson 1995: 252–253.)

Monissa kielissä tiettyjä persoonia voidaan käyttää myös ei-spesifisesti eli geneerisesti, jolloin lauseiden persoonana voidaan tulkita olevan ’kuka tahansa’. Englannin kielessä geneerisesti käytetään varsinaisia pronomineja *you* tai *we* tai erityistä geneeristä pronominia *one*.

You drink vodka in Finland.
We drink vodka in Finland.
One drinks vodka in Finland.

Vaikka kaikki edelliset esimerkit voidaan kääntää suomeksi *Suomessa juodaan vodkaa*, on pronominin valinnalla kuitenkin oma merkityksensä. Ensimmäistä vaihtoehtoa käytetään silloin, kun puhuteltava on suomalainen, ja toista silloin, kun puhuja on suomalainen tai haluaa samaistua suomalaisiin. (Shore 1986: 37.) Viimeinen vaihtoehto sen sijaan on geneerinen, ts. sillä voidaan viitata ’keneen tahansa’.

Suomen kielessä geneerisenä persoonana käytetään yksikön 3. persoonaa ilman persoonapronominia, subjektittomana. (Hakulinen – Karlsson 1995: 252–253.)

Koulussa Ø voi syödä lounaan.
Kesällä Ø ei viitsi olla sisällä.
Ø on hyvä olla, kun on lämmin.

Viime aikoina puhekielessä on tosin lisääntynyt yksikön 2. persoonan yleistävä käyttö geneerisen yksikön 3. persoonan sijasta. *Kun sä ajat formulaa, sä et ajattele mitään muuta* viittaa kuitenkin suomen kielen normien mukaisesti kuulijaan/lukijaan, eikä sillä ole geneeristä merkitystä. Ilmiönä tämä ns. *sä*-passiivi ei ole kuitenkaan uusi, vaan yksikön 2. persoonan yleistävää käyttöä on tavattu tutkimusten mukaan jo 1800-luvulla erityisesti suomen kaakkoismurteissa. (Ojajärvi 2000: 19–21, Seppänen 2000: 16–18.)

2.3.2. Passiivin norminmukainen käyttö

Toisin kuin monissa indoeurooppalaisissa kielissä suomen kielen passiivi ei ole persoonaton tai tekijätön muoto (Tuomikoski 1971: 151), vaan passiivilauseen tekijänä on kieliopillisesti täsmentämätön persoona eli henkilö, ihminen (Löflund 1998: 44). Vaikka suomen passiivilauseen tekijänä on epämääräinen, indefiniittinen henkilö, käy passiivin henkilöviittaus siis usein ilmi kontekstista ja se on ainakin passiivisen ilmauksen esittäjälle ja sen vastaanottajille hyvinkin tuttu (Tuomikoski 1971: 148). Esimerkiksi lause *Portti avattiin* tarkoittaa sitä, että joku tai jotkut ovat sen avanneet. Jos portti vaikkapa avautuu automaattisesti sitä lähestyttäessä eikä sillä ole varsinaisesti ketään avaajaa, sanotaan *Portti aukesi* tai *avautui.* (Ikola 2001: 56.)

Passiivisen verbimuodon tekijän voi siis ilmaista merkityspiirteillä [+inhimillinen, -definiittinen] (Hakulinen – Karlsson 1995: 255), mutta se ei riitä täysin kuvaamaan passiivin todellista käyttöä. Mikäli ilmauksia analysoidaan vuorovaikutuksen kannalta pragmaattisesti, indefiniittisyys nimittäin katoaa, sillä henkilö tai henkilöt, joihin passiivimuo-

dolla viitataan, ilmenevät useimmiten kontekstista eikä persoona näin ollen ole epämääräinen (Luukka 1994b: 234). Tätä kautta passiivin henkilöviittaus on indefiniittinen vain silloin, kun viittauksen tarkoite ei ilmene kontekstinkaan avulla, esim. ”*Väitetään*, että kuussa on elämää”. Siis kuka väittää? Kyseessä voi olla kuka tahansa. Passiivikin voi näin ollen toimia geneerisenä persoonana.

Jos suomen kielen passiivi ei ole edellisten kuvausten mukaisesti persoonaton muoto, kuinka se tulisi sijoittaa kuuden persoonan persoonajärjestelmään? Risto Tuomikoski on määritellyt passiivin kieliopillisen persoonajärjestelmän neljänneksi persoonaksi, yleispersoonaksi, joka ei ole luvultaan sen paremmin yksiköllinen kuin monikollinenkaan (1971: 149). Persoonajärjestelmän malli näyttäisi Tuomikosken mukaan siis tältä:

	YKS.	MON.
1.	-n	-mme
2.	-t	-tte
3.	-V, Ø	-vAt
4.	-Vn	

Taivutuskategoriana passiivi on täysin produktiivinen. Sellaisilla verbeillä, jotka eivät voi saada henkilötekijäistä subjektia (esim. *hämärtää*, *liplatella*), ei ymmärrettävästi ole passiivimuotoakaan. (Hakulinen – Karlsson 1995: 255.)

Varsinaisesti suomen kielen passiivia ei lasketa yhtenäiseksi lausetyypiksi sen syntaktisen vaihtelevuuden vuoksi; suomessa sekä transitiivi- että intransitiiviverbi voi esiintyä passiivisena. Näin esimerkiksi objektin vaativa transitiiviverbi, kuten *rakentaa*, *avata* ja *ampua,* tai intransitiiviverbi, joka ei vaadi objektia, kuten *asua* ja *tulla*, voivat yhtä hyvin esiintyä passiivisena (Vilkuna 2000: 84).

Rakennetaan talo.
Portti *avattiin*.
Derrickiä *on ammuttu.*
Suomessa *asutaan* hyvin.

Kun lause *Portti avattiin* käännetään ruotsin kielelle, passiivimuoto *Porten öppnades* voidaan ymmärtää sekä persoonattomaksi että persoonalliseksi. Se voi siis yhtä hyvin tarkoittaa *Portti avattiin* kuin *Portti avautui*. (Ikola 2001: 56.) Esimerkiksi saksan kielessä on

käytössä myös impersonaalinen passiivi, jota käyttäen *Derrickiä on ammuttu* kääntyisi saksaksi *Auf Derrick ist geschossen worden. Auf Derrick* ei ole analysoitavissa subjektiksi, ja passiivimuoto ilmaisee ainoastaan sen, että subjektiargumentti on jätetty ilmaisematta. (Vilkuna 2000: 144.)

Passiivin kaltaisia merkityksiä ilmaistaan suomen kielessä myös muilla tavoin kuin passiivimuotoiseksi kutsutun finiittiverbin avulla. Yksi tapa ilmaista passiivista merkitystä on *tulla* -verbin ja toisen verbin passiivin partisiipin muodostama rakenne, esimerkiksi *Palsa* ***tuli tunnetuksi*** *avantgardistisilla sarjakuvillaan*. Tällainen rakenne on personaalinen passiivi, koska kieliopillinen subjekti ja finittiverbi *tulla* kongruoivat keskenään. Rakennetta ei kuitenkaan lasketa mukaan suomen varsinaisiin passiivimuotoihin, vaan sille on esitetty analyysi, jonka mukaan partisiipin translatiivi toimii predikatiivisena verbin täydentäjänä aivan kuten tavallinen adjektiivi (*Palsa tuli iloiseksi)*. Passiivin partisiippi voi toimia myös *olla* -verbin yhteydessä predikatiivina, esim. *Minä olen valittu*.

Toinen tapa ilmaista passiivista merkitystä ovat *-U(TU)* -verbijohdokset. Esimerkissä *Ovet avautuvat kello kahdeksan* tekijä on epämääräinen. Toisaalta lauseella ei välttämättä ole ollenkaan persoonallista tekijää: ovet saattavat avautua ilman inhimillisen henkilön toimintaakin. Tätäkään rakennetta ei kuitenkaan varsinaisesti pidetä passiivisena, koska kyseistä johdosta ei voi tehdä kaikista verbeistä ja kaikki *-U(TU)* -johtoiset verbitkään eivät ole merkitykseltään passiivisia (*Elsa hakeutui kirjastoon töihin*). (Vilkuna 2000: 145–146.)

2.3.3. Passiivi monikon 1. persoonan funktiossa

Ruben Erik Nirvi tuo tutkimuksessaan esiin sen, että passiivimuotoja käytetään monikon 1. persoonan funktiossa useissa murteissa ja myös yleiskielessä. Esimerkiksi Pohjois-Savon murteessa verbeiltä ovat puuttuneet kokonaan monikon 1. persoonan muodot, joiden sijasta käytetään passiivimuotoja. Ilmiö on kuitenkin suhteellisen nuori, koska Skandinavian suomalaismurteessa tavataan ainoastaan *-mmon*, *-mmön* -päätteisiä monikon 1. persoonan muotoja (*soammon*, *annammon*). Tällaiset muodot ovat siis olleet käytössä vielä 1500–1600-luvuilla ainakin Pohjois-Savon länsiosissa. Samoin Etelä-Savossa ovat ilmeisesti olleet käytössä sellaiset taivutusmuodot kuin *soammo*, *saimmo*, *soanemmo*, jotka ovat Inkerin savakkojen monikon 1. persoonan muotoja. Kun vielä uudella ajallakin savakot ovat siirtyneet Inkeriin, on ilmeistä, että Etelä-Savossa on suhteellisen myöhään käy-

tetty varsinaisia aktiivisia muotoja monikon 1. persoonassa. (Nirvi 1947: 34–38.)

Nirvi olettaa, että tämä ilmiö on levinnyt juuri savolaismurteista muihin suomen murteisiin (1947: 38). Alun perin passiivia on käytetty nimenomaan imperatiivin monikon 1. persoonassa. Aarni Penttilä toteaakin Suomen kieliopissaan (1963: 471), että puhekielessä on erittäin yleistä, että passiivin preesensin esiintymällä on sama merkitys kuin imperatiivin monikon 1. persoonan esiintymällä, esim. ***Mennään*** (= menkäämme) *nyt*; *Jussi,* ***ei puhuta*** (= älkäämme puhuko) *roskaa*. Esimerkeistä onkin helppo huomata, että imperatiivin monikon 1. persoonan muodot ovat vanhahtavia ja sopivat vain kirkolliseen tai muuhun juhlavaan kielenkäyttöön (Nirvi 1947: 43). Passiivin imperatiivinen käyttö on ilmeisesti johtanut myöhemmin passiivimuotojen leviämiseen muihinkin moduksiin.

Aila Mielikäinen on tutkinut murteissa tapahtuneita muutoksia käyttäen pääaineistonaan Muoto-opin arkiston kokoelmia. Mielikäisen murrekartta 17 esittelee nykypuhekielen passiivimuotojen levikkiä monikon 1. persoonassa (*me tullaan*). Kartta osoittaa, että passiivimuoto *me (myö) tullaan* on yksinomainen lähes koko savolaismurteiden ja kaakkoismurteiden alueella. Kartasta voi havaita myös sen, että passiivi on levinnyt tässä funktiossa lähes kaikkiin murteisiin, ja sitä käytetään persoonataivutuksen rinnalla. Mielikäinen pitääkin todennäköisenä sitä, että passiivi syrjäyttää puhekielessä persoonataivutuksen vähitellen kokonaan. (Mielikäinen 1991: 50–51.) Passiivin leviäminen on siis ollut hyvin laaja-alaista, mikä tulee selvästi esiin, kun Mielikäisen murrekarttaa verrataan Kettusen Murrekartastoon (1940a n:o 164), jossa tämä passiivimuoto esiintyy ainoastaan suurimmassa osassa itämurteita sekä kaakkoishämäläisissä murteissa.

Miksi passiivi on sitten syrjäyttänyt varsinaiset aktiivin monikon 1. persoonan muodot? Syitä tähän ilmiöön on esitetty useita. Nirvi olettaa yhdeksi syyksi sen, että imperatiivin monikon 1. persoonan muodot ovat harvemmin esiintyvinä joutuneet väistymään tavallisimpien aktiivin ja passiivin indikatiivin preesensmuotojen tieltä kielessä vallitsevan ilmausten keskittämis- ja säästämispyrkimyksen vuoksi. Tärkeämpänä syynä Nirvi pitää kuitenkin ilmiöön sisältyvää kohteliaisuutta: persoonaa ei haluta korostaa, vaan mieluummin käytetään muotoja, joissa persoona on epämääräinen tai kiertelevä. ”Monikon 1. persoonan imperatiivimuodot samoin kuin muidenkin moduksien vastaavat persoonapäätteiset muodot, joita on käytetty puhuteltaessa, kysymyslauseissa, ovat voimakkaan pääteaineksensa takia olleet liiaksi persoonaan kohdistuvia, käskeviä tai muuten epäkohteliaita esim. vanhempia, vieraita tai muita kunnioitettuja henkilöitä puhuteltaessa”, toteaa Nirvi. (1947: 41–43.)

2.3.4. Passiivi monikon 2. persoonan funktiossa

Passiivia käytetään suomen murteissa korvaamaan myös monikon 2. persoonan funktiota. Tällöin on kyse kohteliaasta puhuttelusta (Yli-Vakkuri 1986: 87), esim. *Mittee sitä* ***ollaan*** *sukusin?*; *Jalanko sitä* ***astuttiin****?*; *Missee* ***on*** *kooluva* ***käötynnä****?* (Latvala 1899: 49). Passiivia käytetään siis aktiivin indikatiivin (kuten edellisissä esimerkeissä) sekä myös aktiivin konditionaalin 2. persoonan asemasta.

Toisin kuin imperatiivin monikon 1. persoonan kohdalla, passiivimuodot eivät ole yleistyneet imperatiivin monikon 2. persoonan tilalle. Tähän on ilmeisesti vaikuttanut se, että imperatiivin monikon 2. persoonan suffiksiainekset eivät ole psykologisesti voimakkaita, koska ne eivät ole varsinaisten persoonapäätteiden ja -pronominien kaltaisia. Esimerkiksi länsimurteissa, viipurilaismurteissa ja Inkerissä tavataan muotoa *antaka, jättäkä*, lounaismurteissa puolestaan *antaka, jättäkä* (*antakka, jättäkkä*). Koska monikon 2. persoonassa passiivimuodot eivät ole saaneet monikon 1. persoonan tavoin tukea imperatiiviselta käytöltä, ei passiivin käyttö ole yleistynyt. (Nirvi 1947: 44.)

2.3.5. Passiivi monikon 3. persoonan funktiossa

Verbin monikon 3. persoonan syrjäytymisestä passiivimuodon tieltä itämerensuomalaisissa kielissä on useita eri teorioita, joista yksi on venäjän kielen vaikutus (Yli-Vakkuri 1986: 83). Syrjäytymiseen täytyy kuitenkin olla erikoiset kielipsykologiset edellytyksensä (Nirvi 1947: 18).

Suomen murteissa on havaittavissa laajalti monikon 3. persoonan *-vat, -vät* -päätteisten muotojen syrjäytymistä yksikön 3. persoonan muotojen tieltä. Tätä tapahtuu etenkin silloin, kun monikollinen subjektisana on verbin vieressä tai lähellä, esim. Pornainen: *ne oli semmottii*; *ne oli muuvalt tullu*. Kun subjekti puolestaan ei esiinny verbin läheisyydessä, monikon 3. persoonan verbimuodot ovat selvyyden vuoksi välttämättömiä, esim. Urjala: *Kuttuuvat sitä sittet Täysikanttiseks paraasta päästä*.

Passiivimuodoissa tällaista rajoitusta ei sen sijaan ole, joten suomen murteissa käytetäänkin usein nimenomaan passiivimuotoja korvaamaan monikon 3. persoonan muotoja, kun subjektisanaa ei esiinny verbin vieressä tai lähellä. Nirvin mukaan tällainen pas-

siivimuotojen käyttö aktiivin monikon 3. persoonan funktiossa on peräisin kertovasta esityksestä. Kun kertomuksen alussa määritellään lähtötilanne, ts. henkilöt ja muut toimijat, ei myöhemmin ole enää tarvetta korostaa persoonaa. Salu Latvalan esimerkki on Pohjois-Savosta: *Sitte* ***männään*** *kuitenni' kuninkaan talloon viisas Lassi ja kuningas*; *Sitten* ***ruvettiin*** *moate' siellä nuor parkunta*; ***Mäntiin*** *sen vaemon luo jokkaenen*; *Sinne* ***hypättiin*** *miehet keehäehen ja kirveehen kansa* (1899: 189). Vaikka subjekti onkin näissä esimerkeissä mukana, se esiintyy nimenomaan verbin jäljessä, ts. puhuja on pyrkinyt yksinkertaiseen kielenkäyttöön, mutta on kuitenkin selvyyden vuoksi lisännyt subjektin predikaatin jälkeen. (Nirvi 1947: 18–24.)

2.4. Kielenhuollon ongelmat

Suomen kielen passiivia on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Yleinen arkipäivän käsitys passiivista on se, ettei sillä ole lainkaan tekijää tai persoonaa. Näin onkin useissa indoeurooppalaisissa kielissä, kuten englannissa. Englannin kielessä passiivilla kuvataan predikaattia, jonka subjektin tarkoite on passiivinen eli toimimaton (Shore 1986: 64). Tällä tarkoitetaan sitä, että subjekti on verbin ilmaiseman tekemisen kohde, kuten voidaan havaita seuraavasta esimerkistä.

- What happened to your first husband?
- He *was killed*.

Suomen ja englannin kielen passiivien välinen ero käy selvästi ilmi, kun edellinen esimerkki käännetään suomen kielelle.

- Mitä tapahtui ensimmäiselle aviomiehellesi?
- Hänet *tapettiin*.

Englanninkielinen passiivi antaa näin ymmärtää, että miehen kuoleman takana ei luultavasti ole tekijää, vaan mies on kuollut esimerkiksi onnettomuudessa, kun taas suomenkielinen versio on ymmärrettävissä siten, että mies on surmattu. Englannin kielessä tekijä eli agentti voidaan ilmaista kuitenkin lauseen lopussa *by*-preposition avulla. Tällöin englanninkielistä virkettä ei voi suomentaa passiivissa, koska suomen passiivilause ei salli agentin ilmaisemista (Löflund 1998: 24).

He *was killed* by his wife.
Hänen vaimonsa surmasi hänet.

Samanlainen syntaktinen ero tulee esiin myös suomen ja ruotsin välillä: ruotsin kielessäkin passiivin voi muodostaa siten, että lauseen lopussa agentti ilmaistaan *av*-preposition avulla.

Han *blev dödad* av sin hustru.

Englannin- ja ruotsinkielinen esimerkki havainnollistavat hyvin indoeurooppalaisten kielten agenttipassiivin suomentamisen ongelmia. Tämän ongelman kohtasi työssään jo Mikael Agricola 1500-luvulla kääntäessään esimerkiksi Uuden testamentin suomen kielelle. Hän ratkaisi pulman kehittämällä indoeurooppalaiselle agentille suomalaisen ablatiivimuotoisen vastineen, esimerkiksi *Heiden pite caiki* ***Jumalalda opetetuxi*** *tuleman*. (Itkonen-Kaila 1992: 137–140.) Tätä Agricolan ablatiiviagenttia vastaavat nykysuomessa virkakielen ilmaukset *taholta* ja *toimesta* (Iisa – Piehl 1992: 75). *He was killed by his wife* kääntyisi tämän ilmauksen avulla siis *Hänet surmattiin vaimonsa toimesta.*

Edelliset esimerkit voisi suomentaa myös kirjasuomen agenttipartisiipin (tunnus *-ma*/*mä*) avulla. Agenttirakenteiksi on suomessa nimitetty lauseenvastikkeita, joissa predikaattiosana on funktioltaan indoeurooppalaista passiivia vastaava verbin nominaalimuoto ja jossa agentti on ilmaistu nominin genetiivillä tai nominaalimuotoon itseensä liittyneellä possessiivisuffiksilla (Hakulinen 1979: 582). Agenttipartisiippia apuna käyttäen esimerkin voisi siis suomentaa *Hän tuli vaimonsa surmaamaksi.* Usein indoeurooppalaisten kielten agentilliset passiivirakenteet kuitenkin suomennetaan siten, että passiivinen predikaatti vaihdetaan aktiiviseksi, alkuperäisen lauseen subjekti muutetaan objektiksi ja agentti subjektiksi. Näin esimerkiksi ruotsin, englannin ja saksan koulukieliopeissa suositellaan tehtäväksi. (Itkonen-Kaila 1974: 210.)

3. PASSIIVIN PERSOONA

3.1. Passiivi viittaamassa kirjoittajaan

Tekstin tuottajalla on mahdollisuus valita tapa, jolla hän tuo itsensä mukaan tekstiin. Persoonattoman tyylin valitsija häivyttää itsensä tekstistä, jolloin hän usein käyttää paljon passiivia tai passiivisia rakenteita. Suomen kielen passiivia käytetäänkin usein, kun halutaan välttää suoraa viittausta itseen. Chafe on tarkastellut englannin kielessä tekstin persoonallisia tyylejä käsitteiden ’etäisyys’ (detachment) ja ’sitoutuneisuus’ (involvement) avulla. Etäisyys on nimenomaan kirjoitetun tekstin piirre, joka ilmenee mm. runsaana passiivin käyttönä. Passiivisten muotojen avulla tekijä pyrkii piiloutumaan tekstiensä taakse ja etäännyttämään itsensä käsittelemästään aiheesta. (Luukka 1994a: 25–26.)

Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksissa kirjoittaja viittaa verbin passiivimuodolla pelkästään itseensä ainoastaan yhdessä kirjoituksessa. Kyseisessä kirjoituksessa sotahistorioitsija ja tutkija pyytää hankasalmelaisilta aineistoa selvittääkseen Taipaleen puolustuslohkon kesto- ja kenttälinnoitteiden määrää v. 1939.

> (1) Parhaillaan on tekeillä tutkimus, jossa *selvitetään*, mitä kesto- ja kenttälinnoitteita Taipaleella oli sodan syttyessä 30.11.39. (19.7.2001)
>
> (2) Kuvia on tarkoitus käyttää keväällä 2002 ilmestyvässä tutkimuksessa, joka *painetaan* historiakirjaksi. (19.7.2001)
>
> (3) Kaikki materiaali *palautetaan* lähettäjälle. (19.7.2001)

Edellisten esimerkkien perusteella ei voi olla vielä täysin varma tutkimuksen tekijästä. Itse passiivilauseista ei voi siis päätellä sitä, keneen passiivilla viitataan. Kyseessä voi yhtä hyvin olla esimerkiksi jokin suurempi tutkimusryhmä kuin itsenäinen tutkijakin. Kun passiivilauseita kuitenkin tarkastelee kontekstissaan, voi passiivin persoonaksi tulkita itse kirjoituksen laatijan. Tarvittavan vihjeen lukija saa seuraavasta virkkeestä: *Sen* [kirjan] *koko nimi on Linjoja ja linnoituksia – Taipaleen puolustuslohkon linjoittaminen 1919-1939 ja tekijänä toimii allekirjoittanut.* Passiivin persoona ei useimmiten tulekaan selville itse passiivilauseesta, vaan laajemman kontekstin avulla. Vihjeet voivat olla myös kulttuurisidon-

naisia, kuten voi havaita ensimmäisestä esimerkkilauseesta: Suomen kansalainen tietää, mikä sota on syttynyt vuonna 1939, vaikka sitä ei tekstissä suoraan sanotakaan. (Löflund 1998: 77.)

Miksi kirjoittaja on sitten valinnut kirjoitukseensa passiivimuotojen käytön, vaikka hän viittaa niillä vain itseensä? Minna-Riitta Luukka on tutkinut tieteellisten tekstien henkilöviittausten keinoja viidestä kielitieteellisestä esitelmästä ja niiden perusteella laadituista artikkeleista. Hän tuo esiin sen, että henkilöviittauksia voidaan tarkastella myös henkilöiden tekstuaalisten roolien, toiminnallisen ja tiedollisen roolin, kannalta. Toiminnallisen roolin takaa paljastuu tekstin tuottamiseen ja vastaanottamiseen liittyvät tekijät, tiedollisessa roolissa painottuu sen sijaan kirjoittajan asiantuntemus. (Luukka 1994a: 25–27.) Edellä mainitun kirjoituksen laatija onkin luultavasti halunnut häivyttää omaa tiedollista rooliaan tutkimuksen ainoana tekijänä, ja näin hän on samalla mahdollisesti madaltanut hankasalmelaisten kynnystä ottaa yhteyttä tutkijaan. Tutkija ei ole siis halunnut korostaa omaa asiantuntemustaan, vaan ilmaisee sen ainoastaan ohimennen hienovaraisella ilmaisulla *tekijänä toimii allekirjoittanut.*

Passiivin käyttö on toisaalta myös tieteelliseen tekstiin kuuluva yleinen piirre. Tieteellisen tekstin tulee olla yksinkertaisen selvää, täsmällistä ja vakuuttavaa. Nyrkkisääntönä on pidetty pitkään sitä, että kirjoittajan ei pidä turhaan tunkeutua tekstin ja lukijan väliin. Tämän vuoksi tekstiin valitaan usein verbin yksikön 3. persoona tai passiivi. (Hirsjärvi ym. 2000: 279–280.) On myös kuitenkin huomautettu, etteivät objektiivisuus ja asiakeskeisyys vaadi passiivissa kirjoittamista, vaan yhtä hyvin tutkija voi viitata toimiinsa yksikön 1. persoonassa. Itsensä piilottaminen kieliikin hyvin helposti myös vastuun välttämisestä. Passiivin käyttäminen aiheuttaa helposti epäselvyyksiä siitä, onko esitettyjen pyyntöjen, päätösten ja tekojen takana joku muu kuin kirjoittaja itse. (Kinnunen – Löytty 2002: 21.)

On kuitenkin kummallista, että kirjoittaja viittaa passiivimuodolla ainoastaan itseensä, kun suomen kielen passiivin takaa löytyy yleensä useampi tekijä. Eeva-Leena Seppänen on tutkinut erään miesryhmän aidon kokonaisen keskustelun pohjalta henkilöön viittaamista. Tutkimuksessaan hän on tarkastellut kaikkia niitä tapauksia, joissa puhuja viittaa joko itseensä tai toiseen läsnäolijaan. Seppänen havaitsi, että yleisimmät suoran viittaamisen välttämisen keinot olivat passiivin ja aktiivin yksikön 3. persoonan geneerinen käyttö. (Seppänen 1989: 195–207.) Seppäsen mukaan passiivin käyttäminen yhteen henkilöön viitattaessa on melko voimakas ilmaisukeino, koska tällöin passiivi häivyttää

persoonan lisäksi myös luvun. Sen vuoksi Seppänen olettaa, että tällaista viittaamista esiintyykin tavallista kiusallisemmissa tai aggressiivisemmissa tilanteissa. Kyseisessä Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksessa tuskin on kuitenkaan tästä kyse, paitsi jos tutkijasta tuntuu kiusalliselta pyytää vierailta ihmisiltä mahdollista aineistoa omaan tutkimukseensa. Suomalaisessa kulttuurissa itseen viittamista pidetään tosin kasvoja uhkaavana tilanteena, joten passiivi saattaakin tässä tapauksessa ilmentää syrjäänvetäytymisen ja impersonaalistamisen tarvetta (Shore 1986: 53). Shore nostaa tutkimuksessaan tästä esimerkiksi katkelman Väinö Linnan teoksesta *Täällä Pohjantähden alla I* (1959: 105), missä kirkkoherra puhuttelee Koskelan Jussia.

> Kirkkoherra luki hätäisesti paperin lävitse.
> - Jaha... Tämä on oikein hyvä paperi... He suosittelevat vuokraoikeuden jatkamista, ja niin kuin jo sanoin, *mehän* tietysti *jatkamme* sitä.
> - Niin... Se olisi kovasti hyvä... Kun *on* kotona sitä *pidetty* ja sillai *asuttu* että kauemmin.

Edellisessä esimerkissä kirkkoherra herrasväen edustajana viittaa itseensä pronomineilla *minä* ja *me*, kun taas Jussi välttää viittaamasta itseensä ja käyttää sen sijaan turvallisempaa passiivia. Tämä saa Jussin repliikin kuulostamaan nöyrältä: kirkkoherraa, jonka omistamilla mailla Jussi on vuokralaisena, on lähestyttävä mahdollisimman kunnioittavasti. (Shore 1986: 53–54.)

3.2. Passiivi viittaamassa kirjoittajan edustamaan ryhmään

3.2.1. Määritelty ryhmä

Ainoastaan kirjoittajaan viittavaa tekniikkaa huomattavasti yleisempää on se, että kirjoittaja kuuluu johonkin tiettyyn ryhmään, jonka puolesta hän on laatinut kyseisen kirjoituksen. Kirjoittaja kuvailee tai selvittää siis kirjoituksessaan koko ryhmänsä toimintaa, päätöksiä, aikomuksia, vaatimuksia tai vetoomuksia. Tällaisissa tapauksissa kirjoittaja useimmiten kuuluu johonkin tiettyyn, tarkasti määriteltyyn ryhmään, kuten kirkkoneuvostoon tai eduskuntaan tai joissakin tapauksissa myös hieman väljemmin käsitettävään mutta kuitenkin nimettyyn ryhmään, kuten eläkeliittoon. Kirjoittaja suhtautuu myönteisesti ryhmänsä toimintaan ja päätöksiin ja ilmaisee sen kirjoituksessaan.

(4) Kirkkoneuvostossa *on tiedostettu* kyseinen ongelma ja *keskusteltu* siitä. (11.1.2001)

(5) Kun hautausmaan pohjoispuolelle muutama vuosi sitten *tehtiin* toinenkin pysäköintialue, *voitiin* kokeilla sitä vaihtoehtoa, että portit pysyivät suljettuina. (11.1.2001)

(6) Toissa jouluna *pyrittiin* ongelma ratkaisemaan tekemällä pysäköintitilaa viereiselle pellolle. (11.1.2001)

(7) Nyt *oltiin* yksimielisiä siitä, että hautausmaan portit *pidetään* jouluaattona auki. (11.1.2001)

(8) Joka maanantai kello 15 lähtee porukka matkahuollon nurkalta Veikon johtamana maastoon, kuka sauvojen kanssa, kuka muuten vain kävellen ja kävelyn jälkeen *venytellään*. (1.2.2001)

(9) *On suunniteltu*, että uintiretki *tehdään* kerran kuukaudessa, joten tarkkailkaa Eläkeliiton yhdistyksen ilmoituspalstaa Hankasalmen Sanomissa, Veikko ilmoittaa aina siinä retken aikataulun. (1.2.2001)

Edellisissä esimerkeissä kirjoittaja siis selvittää tai kuvailee ryhmänsä toimintaa tai päätöksiä. Toisinaan kirjoittaja joutuu selvittämään jotain sellaista hankalaa asiaa, jolla hän tietää olevan vastustajia Hankasalmen Sanomien lukijoiden keskuudessa. Hän voi myös kirjoittaa vastineen johonkin yleisönosastokirjoitukseen, jossa on kritisoitu jotain hankasalmelaisten elämää koskettanutta asiaa, esimerkiksi kirkkoneuvoston tai kunnanhallituksen päätöksiä. Tällöin kirjoittajan on helpompi lähestyä asiaa kiertoilmauksilla, kuten käyttämällä passiivia: tätä kautta hänen ei tarvitse ottaa itse koko vastuuta asiasta, sillä vaikka hän kirjoittaakin asiasta lehteen, hän voi tehdä sen osana määriteltyä ryhmää.

Edellisistä esimerkeistä 4–7 ovat juuri tällaisesta vastineeksi kirjoitetusta yleisönosastokirjoituksesta. Kirjoittaja vastaa siinä erääseen edellisen viikon lehdessä olleeseen kritisointiin, jossa otettiin kantaa Hankasalmen hautausmaan liikenteeseen. Kirjoituksessa arvosteltiin nimenomaan kirkkoneuvoston päätöstä siitä, että liikenteen sallittiin jouluaattona ajaa ruuhkan välttämiseksi hautausmaan läpi. Kirkkoneuvoston edustajana vastineen kirjoittaja yrittää lähestyä asiaa hienovaraisesti pehmentämällä ilmaisuaan passiivimuodoilla. Samalla hän korostaa sitä, että koko kirkkoneuvosto on hänen sanojensa takana: *oltiin yksimielisiä,* sekä sitä, että kirkkoneuvosto on tehnyt suuria ponnisteluja ongelman ratkaisemiseksi: tämä tulee ilmi verbimuodosta *pyrittiin.* Kirjoittajan tarkoituksena on siis toimia sosiaalisesti hyväksyttävästi siten, ettei hänen kirjoituksensa uhkaa joko hänen it-

sensä, edustamansa ryhmän tai lukijoidensa kasvoja (Luukka 1994a: 38).

Hyvin tavallista Hankasalmen Sanomien kirjoituksissa on siis se, että joku ryhmän jäsenistä kirjoittaa koko ryhmänsä puolesta kirjoituksen, jossa hän ilmaisee ryhmänsä yhtenäisyyden tehtyjen päätösten ja toimintatapojen suhteen. Yhtä tavallista on kuitenkin se, että virallisen, määritellyn ryhmän jäsen sanoutuu irti ryhmänsä toiminnasta laatimalla kirjoituksen yleisönosastoon. Tällöin kirjoituksissa viitataan passiivimuodoilla kyseiseen ryhmään, ketään ei nimetä suoraan, kuten seuraavista esimerkeistä käy ilmi.

> (10) Suomessa kuitenkin *haluttiin* antaa markkinavoimille mahdollisuus laillisesti rahastaa epäsiveellisyydellä. (4.1.2001)
>
> (11) Seuraava askel, josta jo *puhutaankin* avoimesti, on eutanasian käyttöönotto. (4.1.2001)
>
> (12) Vastustin edellä kerrottua lainmuutosta, kun asiasta *äänestettiin* eduskunnassa. (19.4.2001)
>
> (13) Vaikka Suomen postilainsäädäntö äskettäin vahingollisella tavalla *uudistettiinkin*, tilanne on korjattavissa. (19.4.2001)

Edelliset esimerkit ovat kansanedustajien Toimi Kankaanniemen ja Petri Neittaanmäen yleisönosastokirjoituksista. Ainoastaan esimerkissä 12 tuodaan suoraan esiin se, että kansanedustaja on vastustanut uutta postilainsäädäntöä siitä äänestettäessä. Muissa esimerkeissä ryhmän toiminnasta irtisanoutuminen tulee esiin laajemman kontekstin kautta.

3.2.2. Määrittelemätön ryhmä

Mainittakoon tässä yhteydessä yksi, tosin melko harvinainen, passiivin käyttötapa Hankasalmen Sanomien yleisönosastossa. Eräs kirjoittaja on nimittäin laatinut kirjoituksensa tietyn ryhmän puolesta, joka ei kuitenkaan ole virallinen ja näin ollen tiukasti rajattu ryhmä, kuten edellä mainitut eduskunta, kirkkoneuvosto ja eläkeliitto. Poikkeuksen edelliseen aiheuttaa myös se, että kirjoittaja itse ei kuulu kuvailemaansa ryhmään, vaan toimii tavallaan ulkopuolisena ”tarkkailijana”. Kyseisen kirjoituksen laatija nimittäin muistelee kirjoituksessaan noin viidenkymmenen vuoden takaisia tapahtumia omalla sivukylällään, Niemisjärvellä. Vaikka kirjoittaja itsekin on niemisjärveläinen, tekee hänestä ulkopuolisen tapahtumiin nähden se, että hän on tuolloin elänyt vasta varhaista nuoruuttaan. Niinpä hän

kirjoituksessaan muistelee, kuinka hänen ihailemansa kylän aikuisväestö käyttäytyi aikoinaan.

> (14) Hykerryttävän riemullista oli nuoren pojan mielestä seurata Mäki-Matin aluekokouksia Niemisjärven työväentalolla. Akat ja ukot haukkuivat toisensa pystyyn, kun ”kommarit” ja ”nosket” iskivät vastakkain. Puheenjohtajasta, sihteeristä, jopa pöytäkirjantarkastajista *äänestettiin*. *Oli seurattu* jäsenuskollisuutta tiiviisti. Joku oli hakenut hevosellaan Hankapohjasta apulantoja, vaikka niitä olisi saanut Mäki-Matistakin. Toinen taas oli ostanut Vehniäisestä sitä sun tätä jne. Myymälänjohtaja Väinö Kaukoranta sai eräänä vuonna lähteä tiukan äänestyksen (28-25) jälkeen. Siinä äänestyksessä puolueuskollisuus hieman rakoili. Mutta mutta: seuraavana päivänä kaikki rähinät ja moitteet *oli unohdettu*. Postia ja tavaroita *haettiin* Mäki-Matista kuten ennenkin. - - Tästä annan niemisjärveläisille täyden tunnustuksen. Asiat riitelevät, eivät miehet. (19.4.2001)

Edellä olevan katkelman perusteella voi helposti havaita, kuinka kirjoituksessa tulee esiin asetelma kirjoittaja – niemisjärveläiset aikuiset. Kontekstin avulla voi siis hyvin tulkita sen, että passiivimuodoilla nimenomaan viitataan Niemisjärven poliittisesti aktiiviseen aikuisväestöön, johon kirjoittaja itse ei ole tuolloin vielä kuulunut. Tämä tulee ilmi jo katkelman ensimmäisestä virkkeestä *Hykerryttävän riemullista oli nuoren pojan mielestä seurata Mäki-Matin aluekokouksia Niemisjärven työväentalolla.* Vaikka kirjoittaja ei viittaakaan itseensä yksikön ensimmäisellä persoonalla, voi *nuoren pojan* ymmärtää tarkoittavan nimenomaan kirjoittajaa. Katkelman lopussa asia varmistuu, kun kirjoittaja viittaa itseensä vihdoin yksikön ensimmäisellä persoonalla.

Katkelmassa on hyvin kerronnallinen sävy: tapahtumat esitetään ikään kuin tarinan muodossa. Kerrontatyyli aiheuttaa sen, että ilmaisu vaikuttaa tunnelmaltaan erittäin lämpimältä ja humoristiselta. Lea Laitinen kirjoittaa artikkelissaan *Dramaattinen preesens poeettisena tekona*, kuinka aikamuodolla voidaan värittää kertomusta. Dramaattista preesensiä pidetään luovan ja elävän kerronnan piirteenä: sen avulla on esimerkiksi mahdollista nostaa menneen ajan tapahtumista esiin jotain merkityksellistä, ts. vaikka kertomus muuten esitettäisiin imperfektissä, relevantit, yllätyksellisetkin seikat kerrotaan preesensissä. (Laitinen 1998: 81–136.) Edellisessä Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksen katkelmassa kirjoittaja selvittää menneitä tapahtumia imperfektissä, mutta lopussa hän muuttaa käyttämänsä aikamuodon yhtäkkiä preesensiksi. Vaikka kirjoittaja saattaa viimeisissä virkkeissään viitata nykyhetkeenkin, hän viittaa niissä kontekstin perusteella myös

menneeseen aikaan. Käyttämällä preesensiä hän osoittaa kertomuksensa varsinaisen sanoman, sen tavoitteen, joka hänen kirjoituksellaan on: *Tästä annan niemisjärveläisille täyden tunnustuksen. Asiat riitelevät, eivät miehet.*

Lukija voi tulkita esimerkkikatkelman osittain myös ironiseksi: tuohan se ilmi niemisjärveläisten ehkä liiallisenkin täsmällisyyden – *jopa pöytäkirjantarkastajista äänestettiin* – sekä intohimoisen uskollisuuden – *Oli seurattu jäsenuskollisuutta tiiviisti. Joku oli hakenut hevosellaan Hankapohjasta apulantoja, vaikka niitä olisi saanut Mäki-Matistakin.* Vaikka kirjoittaja mainitseekin erään henkilön suoraan nimeltä, on kirjoituksessa enimmäkseen käytetty passiivia tai ylimalkaista pronominia *joku*.

3.2.3. Passiivi korvaamassa monikon ensimmäistä persoonaa

R. E. Nirvi on tutkinut suomen passiivimuotojen käyttöä monikon 1., 2. ja 3. persoonan funktiossa (1947). Nirvi tuo esiin sen, että passiivimuotoja käytetään monikon 1. persoonan funktiossa useissa murteissa ja myös yleiskielessä. Ilmiön taustalla on persoonan välttely: persoonaa ei haluta korostaa, vaan persoona on epämääräinen tai jopa kiertelevä. Samalla kieli vapautuu turhasta muodollisuudesta. (Nirvi 1947: 34–47.) Valma Yli-Vakkuri pitää passiivin käyttämistä monikon 1. persoonan funktiossa kieliopillisen muodon toissijaisena käyttönä, ts. se poikkeaa kieliopin määrittelemästä passiivin käytöstä (Yli-Vakkuri 1986: 89–92).

Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksissa käytetään melko runsaasti passiivia korvaamaan monikon 1. persoonaa. Kun Aila Mielikänen on tutkimuksessaan (1991: 50–51) suomen nykypuhekielestä todennut, että passiivin käyttäminen mon. 1. persoonan funktiossa on levinnyt lähes kaikkiin murteisiin, tulee tämä ilmiö siis varsin selvästi esiin myös kirjoitetussa kielessä. Yleisönosastokirjoituksissa kirjoittaja viittaakin tällöin epämääräiseen ihmisryhmään, johon hän itsekin kuuluu. Susanna Shoren mukaan *me*-pronominin avulla rajataan, spesifioidaan se ihmisjoukko, johon halutaan viitata. Varsinkin puhekielessä pronomini jää kuitenkin useimmiten pois, vaikka puhutaan jostain tietystä ihmisryhmästä, ”meistä”. (Shore 1986: 33.) Myös Hankasalmen Sanomien yleisönosastossa voi kontekstin avulla tulkita kirjoittajan tarkoittavan tiettyä ihmisryhmää, johon hän itsekin kuuluu, mutta sen sijaan, että kirjoittaja käyttäisi monikon 1. persoonaa, hän käyttääkin passiivimuotoa.

> (15) Samalla kuviolla, kolmen seurakunnan yhteisenä tapahtumana, *oltiin* vappua vastaanottamassa Hankasalmen asemalla vapaaseurakunnassa. *Saatiinpa* yhtenä sunnuntaina kirkossa nauttia myös lestadiolaisnuorten voimakkaasta laulusta. Kaikkia meitä yhdistää yhteinen näky: "Armosta te olette pelastetut, ette tekojenne kautta, ettei kukaan kerskaisi." Ennen pääsiäistä päättyneessä luterilaisen seurakunnan lukkarinkoulussa viitenä eri iltana me oppilaat saimme olla seurakunnan toiminnallisen puolen työntekijöiden hoidettavina ja opetettavina. Erityisesti mieleen jäi, kuinka jokainen työntekijä ammensi sanottavansa syvältä uskonelämästä käsin. Ehkäpä juuri sen vuoksi myös pienryhmäkeskusteluissa *saatiin* porautua syvälle kristilliseen elämään. Varmaan kaikissa Hankasalmen seurakunnissa meillä on aihetta kiitokseen hyvistä työntekijöistä. (3.5.2001)

> (16) Mielenkiintoinen kohde oli Pime' Cafe', jossa osat olivat vaihtuneet, näkevä oli sokea ja sokea näkevä. Myynnistä huolehtivat sokeat ja näkevät olivat asiakkaina. Pieniä kommelluksiakin sattui, kun pimeässä piti ostaa kahvinsa ja virvokkeensa ja etsiä pöytäpaikkansa. Joillekin kaatui kahvia vaatteille sekä voileipä alaspäin ja lisukkeista osa lattialle, mutta *oltiin* sitä mieltä, että mahtava kokemus ja elämys korvasi pienet vahingot. Sattuipa niin, että 500 henkilön joukosta entinen tuttava osui pöytäseuraksi, kun *vaihdettiin* kuulumisia ja *esiteltiin* itseämme. (28.6.2001)

Voidaan olettaa, että edellisissä esimerkeissä käytetään passiivia monikon 1. persoonan sijaan, koska kirjoittajan ensisijainen tehtävä on kuvata geneerissävyisesti hänen kokemiaan tilanteita ja toimintaa. Sen sijaan ryhmä, johon hän viittaa, ei ole tarkasti spesifioitu. (Shore 1986: 34–35.) Esimerkissä 15 kirjoittaja määrittää tilannekontekstin heti kirjoituksensa alussa: *Samalla kuviolla, kolmen seurakunnan yhteisenä tapahtumana, oltiin vappua vastaanottamassa Hankasalmen aseman vapaaseurakunnassa*. Ensimmäisestä virkkeestä käy siis selvästi ilmi, missä, milloin ja yleisesti ottaen ketkä ovat hänen kuvaamassaan toiminnassa mukana. Kun tekijäjoukko on, vaikkakin epämääräisesti, määritelty, voidaan kirjoituksessa käyttää passiivia. Samalla tavalla tilannekonteksti määritellään myös esimerkin 16 alussa: *Mielenkiintoinen kohde oli Pime' Cafe', jossa osat olivat vaihtuneet, näkevä oli sokea ja sokea näkevä.* Tilanteen kuvauksessa tuodaan selvästi esiin solidaarinen yhteishenki: *oltiin sitä mieltä*. Jos kirjoittajat olisivat valinneet kirjoitukseensa monikon 1. persoonan, - - (*me*) *olimme vastaanottamassa vappua* tai *olimme sitä mieltä,* muuttuisi sävy ratkaisevasti: tällöin voisi olettaa, että kirjoittaja viittaa tarkasti määriteltyyn

ryhmään, jonka kaikki jäsenet ovat hänelle hyvinkin tuttuja. Suomen *me*, *he* ja *te* -pronomineja käytetäänkin tavallisesti viitattaessa hyvin rajalliseen ihmisjoukkoon (Shore 1986: 36).

Kun Susanna Shore siis korostaa suomen *me, te, he* -pronomineja käytettävän silloin, kun niillä viitataan tarkasti määriteltyyn ryhmään, Aila Mielikäinen tuo esiin toisen näkökulman tutkimuksessaan puhekielen monikon 3. persoonan kongruenssista. Hänen mukaansa persoonapronominin käyttäminen passiivimuodon rinnalla (*me tullaan*) tuo esiin puhujan lukeutumisen subjektin alaan. (Mielikäinen 1984: 171.) Edellisissä yleisönosastokirjoituksissa passiivimuodot kuitenkin esiintyvät ilman persoonapronominia, vaikka kirjoittajat tuovat selvästi esiin sen, että he lukeutuvat niihin ryhmiin, joiden toimintaa kirjoituksissa kuvataan.

3.3. Passiivi viittaamassa lukijoihin

3.3.1. Kaikille yhteisesti

Toisinaan passiivilla viitataan tekstin vastaanottajaan (Seppänen 1989: 196), tässä tapauksessa Hankasalmen Sanomien lukijoihin. Yleisönosastokirjoitusten kirjoittajat tuovat tällöin passiiveillaan esiin eräänlaisia vetoomuksia lukijoita kohtaan. Kirjoittajat ilmaisevat käyttämillään passiivimuodoilla toivomuksia, ohjeita ja jopa moitteita, joilla ilmiselvästi pyritään vetoamaan siihen, että lukijat ymmärtäisivät muuttaa käyttäytymistään yhteisen hyvän vuoksi.

> (17) Toisaalta hiihdon harrastajat toivovat, että radoilla *ei kävel-täisi* hiihtokaudella, koska kävely aiheuttaa monttuja kuoppaisella alustalla. (4.1.2001)
>
> (18) Kirkkoneuvosto pitää tärkeänä valvoa sitä, että vainajien leposijaa *kunnioitetaan* ja hautausmaa on hiljentymispaikka. (11.1.2001)
>
> (19) Radalla kävelyä ei pidä hyväksyä siitä yksinkertaisesta syystä, että rata menee hiihtoa ajatellen pilalle, mikäli siinä *kävellään*. (4.1.2001)

Ensimmäisessä esimerkkilauseessa kirjoittaja ilmaisee kaikkien hiihdon harrastajien puolesta toivomuksen lukijoille. Koska kirjoittaja on valinnut toivomukseensa passiivisen ver-

binmuodon, jonka moduksena on kaiken lisäksi konditionaali, on hän samalla varmistanut sen, ettei hän ota asiaan kantaa liian jyrkällä tavalla. Lisäksi hänen johdattelunsa varsinaiseen pyyntöön on hyvin hienovarainen: *hiihdon harrastajat toivovat.* Kyseessä onkin hyvin kohtelias pyyntö, josta lukijat eivät varmastikaan voi loukkaantua. Kirjoittajalla on selvä päämäärä, jonka hän haluaa saavuttaa siten, ettei lukija tulkitse hänen toimintaansa tungetteluksi (Lampinen 1990: 77). Toisessa lauseessa kirjoittaja puolestaan edustaa kirkkoneuvostoa, joka passiivimuodolla *kunnioitetaan* ohjaa kohteliaasti lukijoitaan hillittyyn ja sopivaan käyttäytymiseen seurakunnan hautausmaalla. Kirjoittajan ollessa Hankasalmen seurakunnan kirkkoherra tuntuu ohje entistäkin merkityksellisemmältä. Onhan kirjoituksen laatijaksi valittu tällöin epäilemättä kirkkoneuvoston vaikutusvaltaisin jäsen, joka vedotessaan lukijoihin opastaa ja paimentaa samalla seurakuntalaisiaan. Kirkkoherraa voidaan pitää myös henkilönä, jolla on oikeus velvoittaa seurakuntalaisiaan sopivaan käytökseen. Passiivia voidaankin pitää tällaisena resurssina, joka tekee mahdolliseksi esittää velvoittajan ja velvoitettavan suhteen luonnonlainomaisena selvyytenä (Heikkinen – Hiidenmaa – Tiililä 2000: 206). Kolmannessa lauseessa kirjoittaja on onnistunut saamaan käyttämäänsä passiivilauseeseensa paheksuvan ja moittivan sävyn: ”ei pidä hyväksyä - - mikäli siinä *kävellään*” antaa selvästi negatiivista palautetta lukijoille, joita asia koskee.

Yleisönosastokirjoituksissa passiivimuodolla osoitetaan myös eräänlaista mehenkeä. Tällä tavalla kirjoittaja haluaa luoda yhteyden itsensä ja lukijoidensa välille. Tätä yhteyttä edustavat hyvinkin yksinkertaiset toteamukset.

> (20) Se ulottuu kunnan kaikille sektoreille, kuten edellä muutamasta esimerkistä *havaitaan*. (vrt. Se ulottuu kunnan kaikille sektoreille, kuten edellä muutamasta esimerkistä havaitsemme.) (8.3.2001)
>
> (21) Kuten edellisestä *havaitaan*, kunnilla on vielä suuret määrät käyttämättömiä säästömahdollisuuksia, kunhan toimeen tosissaan *tartutaan*. (22.2.2001)
>
> (22) Kun *otetaan* huomioon vuosi- ja kokouspalkkiot matkakuluineen sekä asiain valmistelu- ja seminaarikustannukset, nousevat kustannukset päätöstä kohden melko korkeiksi. (22.2.2001)

Toisaalta ilmaukset ovat eräänlaisia vakiintuneita fraaseja, joita kirjoittaja käyttää johdatteluna varsinaiseen asiaansa. Tieteellisissä tutkimuksissa passiivilla ilmaistaan yleispäteviä

totuuksia ja yleisesti tunnettua tietoa. Persoonaton ilmaisutapa tuo tällöin tekstiin eräänlaista objektiivisuutta, kirjoittaja ei halua asettua tekstinsä ja lukijan väliin. (Hirsjärvi ym. 2000: 280–281.) Vaikka edellisissä esimerkeissä ei olekaan kyse tieteellisestä tekstistä, on kirjoittajalla niissä tietynlainen valistava ote. Passiivia käyttämällä hänen varsinaisesta sanomastaan tulee ikään kuin luotettavampi.

3.3.2. Tietylle tuntemattomalle lukijalle

Hankasalmen Sanomien yleisönosaston kolmessa kirjoituksessa passiivia hyödynnetään aivan erityisellä tavalla viittaamaan tiettyyn, tuntemattomaan lukijaan. Tällöin kyseinen tuntematon tekijä on vahingoittanut jollakin tavalla kirjoittajan omaisuutta, ja kirjoittaja moittii yleisönosastokirjoituksessaan vahingon tuottajaa. Kirjoituksista käy hyvin ilmi se, että kirjoittajat uskovat tai ainakin toivovat ilkivallan tekijän kuuluvan Hankasalmen Sanomien lukijoihin.

> (23) Kuka olet, joka kävit Iida Hytösen mökillä Mäyrämäentien varressa. Otit kullerot lapiolla maasta juurineen, ei jäänyt kuin montut jäljelle. En saanut edes maljakkoon kukkia. Ruusupensaita *oli kaivettu* juurineen. Aitan ovi *oli revitty* auki ja sieltä *oli viety* tavaraa. Kaksi vuotta sitten liiterin vintin lyhtyyn *oli laitettu* bensaa. - - Lähetä käyntikortti, nimesi, osoitteesi tai puhelinnumerosi, että tiedän kuka olet. (5.7.2001)

> (24) Miksi harrastat ilkivaltaa, helpottaako se paineitasi? - - Kuinka ilkesit varastaa pienen tytön vaaleanpunaiset kangaskengät kuistilta? Onko ilkivalta sinulle nautinto? - - Näitä epämääräisiä tekoja *on tehty* kymmenen vuoden ajan. (9.8.2001)

Molemmat kirjoitukset alkavat siis samalla tavalla: vahingon tuottajaa puhutellaan suoraan käyttämällä yksikön toista persoonaa. Tällä kirjoittajat ilmeisesti yrittävät herättää omantunnon tuskia tapahtuneeseen syyllistyneessä tekijässä. Tällä kertaa kirjoittajien ei tarvitsekaan noudattaa suomalaisten kohteliaisuusstrategiaa: tietyt henkilöt ovat loukanneet menettelyllään kirjoittajien yksityisyyttä, jonka vuoksi kirjoittajienkaan ei ole syytä käyttää kohteliasta kieltä. Kirjoitusten alun jälkeen kirjoittajat kuitenkin vaihtavat suoran puhuttelunsa epäsuoraksi: yksikön toinen persoona vaihtuu passiiviksi. Passiivimuotojen avulla kirjoittaja selvittää tuntemattoman tekijän aiheuttamat vahingot. Kuitenkin esimerkin 23 kirjoittaja iskee vielä lopussa tehokkaasti ilkivallan tekijän kimppuun käyttämällä viimei-

sessä virkkeessä yksikön toista persoonaa.

Samaan ryhmään voidaan laskea myös erään Järvenpään diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijan yleisönosastokirjoitus, jossa viitataan tiettyihin tuntemattomiin tekijöihin, tosin aivan edellisistä esimerkeistä poikkeavalla tavalla. Kirjoittaja pyytää hankasalmelaisilta maatalousyrittäjiltä aineistoa opinnäytetyötään varten. Hän haluaa selvittää, kuinka maatalousyrittäjät jaksavat työssään ja kuinka he sen ohella jaksavat hoitaa vielä parisuhdettaan. Tutkimuksen tekijä viittaa verbin passiivimuodon sisältävillä kysymyksillään suoraan HsS:n lukijoihin.

(25) Minkälaista hoitoa *tarvittaisiin*? (1.11.2001)

(26) Yhdessä koettu ilo ja hauskanpito, onko sitä vai *tarvitaan-ko* siihen lisää mahdollisuuksia, millaisia? (1.11.2001)

3.4. Passiivi viittaamassa korkeampaan tahoon

3.4.1. Instituutiot

Huomattavasti suurin osa yleisönosastokirjoitusten passiivimuodoista on sellaisia, joilla kirjoittaja viittaa johonkin institutionaaliseen ihmisryhmään. Instituutioksi lasken siis sellaiset tapaukset, joissa täyttyy Suomen kielen perussanakirjan mukainen määritelmä: ”tapaan tai oikeussäännöksiin perustuva sosiaalinen, poliittinen tai uskonnollinen elämänmuoto, tapajärjestelmä, (yhteiskunnallinen) laitos”. Tällaisia institutionaalisia ihmisryhmiä Hankasalmen Sanomien kirjoituksissa ovat kunnanhallitus, kirkkoneuvosto tai seurakunta, eduskunta, Kela ja kaupparyhmät.

Tähän kategoriaan kuuluvilla passiivilauseilla viitataan selvästi eniten Hankasalmen kunnanhallitukseen, joka on myös koko aineistoni suosituin passiivin persoona. Kirjoituksissa, joissa turvaudutaan käyttämään runsaasti passiivimuotoja, usein moititaan tai osoitetaan tyytymättömyyttä oman kunnan kunnanhallituksen toimintaa tai päätöksiä kohtaan.

(27) Nyt *on* omassa kunnassamme lääkäripalveluja tarvitsevat veronmaksajat ja sairaat *laitettu* epätoivoiseen asemaan. (18.1.2001)

> (28) Koko maassa kunnat ovat sijoittaneet eläkerahastoonsa 70 miljardia markkaa, josta suuri osa *on sijoitettu* riskialttiisti ulkomaille niitä hyödyttämään. (22.3.2001**)**

Toisinaan kunnanhallituksen jäseniltä myös toivotaan vastauksia yksityisten kuntalaisten kirjoituksissa, mutta vuoden 2001 Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksissa ei ole ainoatakaan tällaista ”kunnanisän” kirjoittamaa vastinetta.

Eräs kirjoittaja, Hankasalmen kirjaston virkailija, kummastelee kunnanhallituksen tekemää päätöstä Hankasalmen kirjastosta. Hän aloittaa kirjoituksensa kunnanhallituksen antamalla lausunnolla, jossa mm. todetaan:

> (29) Samalla lautakuntaa *edellytetään* järkeistämään henkilöstön käyttöä entistä parempaan kirjastopalveluun koko kunnassa.(1.2.2001)

Monimutkainen virke, joka ei edes kontekstin avulla tule ymmärrettävämmäksi. Kunta kuitenkin edellyttää, ts. velvoittaa kirjastoa toimimaan jollakin tietyllä tavalla. Mikä tuo tapa on, jää yhtä epäselväksi sekä kirjaston henkilökunnalle että kirjoituksen lukijalle.

Tämän ryhmän suosituimpiin passiivin persooniin kuuluvat myös eduskunta ja kirkkoneuvosto.

> (30) Keväällä *hyväksyttiin* uusi laki kuvaohjelmien tarkastuksesta. (4.1.2001)
>
> (31) Tämän peruspalvelun järjestäjien velvollisuudet *on määritelty* aina näihin aikoihin asti täsmällisesti laissa. (19.4.2001)
>
> (32) Mikä seurakunnan hallintoelin on tehnyt sellaisen päätöksen, että joululiikenne *ohjataan* kulkemaan hautausmaan lävitse? (4.1.2001)

Samoin passiivilla viitataan joihinkin valtakunnallisiin laitoksiin, kuten Kansaneläkelaitokseen ja postilaitokseen.

> (33) Nykyisin *korvataan* [terveyskeskuksen hammaslääkärihoidoista] 75 prosenttia. (4.1.2001)

(34) Lisäksi runsaassa 1000:ssa pisteessä, kioskeissa, lento- ja rautatieasemilla ja sairaaloissa ym., *myydään* postimerkkejä ja pakkaustarvikkeita. (19.4.2001)

3.4.2. Paikalliset toimintayksiköt

Paikallinen terveyskeskus, apteekki ja tielaitos ovat Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksissa lähes poikkeuksetta kritiikin kohteena. Erityisesti oman kunnan terveyskeskuksen toimintaa moititaan useissa kirjoituksissa nimenomaan yhtenä kokonaisuutena, ketään hoitohenkilökuntaan kuuluvaa ei nimetä suoraan. Luultavasti kirjoittajien tarkoituksena ei olekaan moittia ketään tiettyä henkilöä, vaan kirjoituksissaan he haluavat tuoda esiin terveydenhoidon ja apteekin toiminnan yleisen tilan, joka useimmiten on ylhäältä päin tehtyjen säädösten ja lakien määrittelemää. Esimerkki 36 kuvaa hyvin tällaista tilannetta: kirjoittaja moittii sitä, että apteekki ei voi omien sääntöjensä mukaan hyvittää ostettujen lääkkeiden hintaa, vaikka lääkepakkaukset olisivatkin avaamattomia.

(35) Monella paikkakunnalla julkiseen hoitoon *ei oteta* edes lain vaatimia 1955 ja jälkeen syntyneitä. (4.1.2001)

(36) Silti tuodut lääkkeet *veloitetaan* minulta. (12.7.2001)

(37) Hankasalmellahan ne [Hankasalmen kirkonkylän kävelytiet] *aurataan* jopa niin hyvin, että teitten ja latujen risteyskohdatkin *kolutaan* maata myöten ja vielä *hiekotetaan* niin, ettei siinä varmasti luista niin kenkä kuin suksikaan. (4.1.2001)

(38) Väylien puhtaudesta ei ole sanottava, mutta siitä kuinka se *tehdään*. (1.2.2001)

3.4.3. Auktoriteetit

Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksissa passiivimuodoilla viitataan myös joihinkin hyvin eritasoisiin auktoriteetteihin. Kaikkein vaikuttavin passiivin persoonana esiintyvä auktoriteetti on kahdessa kirjoituksessa viittauksen kohteena ollut Jumala. Kirjoituksista toisessa kirjoittaja kritisoi hyvin ironiseen sävyyn Lahden vuoden 2001 MM-kilpailuissa dopingista kiinnijääneitä hiihtäjiämme. Hän kirjoittaa, kuinka hiihtäjät ja yleensä myös monet muut ihmiset pyrkivät keinoja kaihtamatta tavoitteisiinsa. Jos omien

keinojen huomataan olevan riittämättömiä, otetaan avuksi konsultti, jonka tehtävänä on antaa neuvoja ja esittää epärehellisiäkin keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Kirjoittaja toteaa, että varhaisin tieto konsultoinnista löytyy jo Raamatusta, jossa käärme neuvoo Aatamia ja Eevaa käyttämään kiellettyä ainetta, ts. syömään omenan, vaikka Jumala olikin kieltänyt sen. Seuraava esimerkkikatkelma on juuri tästä kyseisestä kirjoituksesta. Siitä on helppo havaita, kuinka passiivimuodoilla viitataan Jumalaan.

> (39) Parhaan tarjouksen teki käärme. Se neuvoi aineen, jonka avulla ihmisten silmät aukeaisivat ja he tulisivat yhtä viisaiksi kuin Jumala. Tosin tämän aineen käyttö *oli kielletty*, mutta kiinnijäämisen riski tuntui olevan olematon. – – Aatami ja Eeva konsulttiinsa luottaen päättivät ottaa riskin ja söivät omenan, johon *oli* tämä tieto *kätketty.* (22.3.2001)

Myös seuraavassa esimerkissä, joka on poimittu eräästä toisesta kirjoituksesta, passiivin persoonana toimii Jumala. Kirjoituksen laatija iloitsee seurakuntaelämän vilkastumisesta Hankasalmella.

> (40) Pyhän Jumalan kasvojen edessä meiltä *riisutaan* pois roolit ja naamarit. (3.5.2001)

Passiivia käytetäänkin usein silloin, kun verbinmuotoon ei sisälly mitään aistein havaittavaa tekijää, vaan kyseessä on jokin yliluonnollinen, jumalalliseksi tajuttava tekijä (Löflund 1998: 46). Näin menetellään tavallisesti esimerkiksi kuolinilmoituksissa tai muistokirjoituksissa: *Hänet kutsuttiin taivaan kotiin*.

Eräänlaisina auktoriteetteina voidaan pitää myös vanhempia ja opettajaa, joihin eräät kirjoittajat viittaavat teksteissään.

> (41) Syntyykö kiusaaja pikkuhiljaa sellaisissa kotioloissa, joissa lapsista *ei pidetä* huolta, vaan vanhemmat ovat välinpitämättömiä ja kiireisiä. (1.3.2001)
>
> (42) Vai onko niin, että lapsia *ei rakasteta* ja kukaan ei näe tähdelliseksi opastaa heitä oikealle tielle? (18.10.2001)
>
> (43) Kunnallisopin luennoilla taas kunnasta *annettiin* toisenlainen kuva. (17.5.2001)
>
> (44) Kunnasta *annettiin* opiskelijalle hyvien vanhempien näköi-

> nen kuva, jonka puoleen kuntalainen voi luottamuksella ongelmissaan kääntyä. (17.5.2001)

Esimerkeissä 41 ja 42 kirjoittaja viittaa siis vanhempiin yleensä, ei kehenkään tiettyihin henkilöihin. Esimerkki 41 on poimittu kirjoituksesta, jossa kirjoittaja pohtii, kuinka ihmisille syntyy halu kiusata toisia. Kirjoittaja epäilee, että yhtenä syynä voisivat olla välinpitämättömät vanhemmat. Toisen esimerkin kirjoittaja on puolestaan huolissaan hankasalmelaisten nuorten alkoholin käytöstä ja vaatii vanhempia edesvastuuseen. Molemmat passiivilauseet on aseteltu kysymyksen muotoon, jolloin kirjoittajat ikään kuin kohteliaasti epäilevät asian mahdollisuutta. Kehenkään ei viitata suoraan, jolloin vastaanottajakaan ei menetä kasvojaan. Kenenkään kasvatusperiaatteita ei haluta suoraan kyseenalaistaa. Esimerkeissä 43 ja 44 kirjoittaja sen sijaan viittaa passiivimuodoilla suoraan tiettyyn henkilöön, omaan kunnallisopin opettajaansa.

Yhteinen piirre kaikille näille edellä mainituille viittausryhmille (instituutiot, paikalliset laitokset, seurat ym. auktoriteetit) on se, että ne edustavat jotain sellaista ryhmää tai tahoa, jota kirjoittaja lähestyy kunnioittaen, ajatellen sen olevan hierarkkisesti itseään korkeammalla tasolla. Passiivin avulla kirjoittaja pysyttelee kirjoittamastaan kohteesta mahdollisimman etäällä ja pyrkii näin epähenkilökohtaiseen suhteeseen (Laitinen 1995: 341).

3.5. Passiivi viittaamassa ”keneen tahansa”

Kieliopillisesti suomen kielen passiivimuodon tekijä ilmaistaan merkityspiirteillä [+inhimillinen, -definiittinen] (Hakulinen – Karlsson 1995: 255), mutta jos passiivimuotoja tarkastellaan pragmaattisesta näkökulmasta, ovat ne useimmiten definiittisiä, koska passiivin persoona käy ilmi kontekstista. Luukan mukaan suomen passiivi-ilmaukset ovatkin indefiniittisiä vain silloin, kun viittauksen kohde ei selviä kontekstista (Luukka 1994b: 235). Tällaisia pragmaattisesti indefiniittisiä passiivimuotoja on yleisönosastokirjoituksissa melko vähän. Yleensä tällaiset ilmaisut ovat melko neutraaleja toteamuksia, joilla ei ole sen suurempaa funktiota.

> (45) Kirjasto ei ole enää vain ajanvietettä, vaan sieltä *haetaan* tieto työelämään ja opiskeluun. (15.2.2001)

(46) Kun *asetetaan* tavoitteita, joihin tulisi päästä, mutta omat keinot ja taidot eivät näytä riittävän, *otetaan* usein avuksi konsultti. (22.3.2001)

(47) Konsultteja *on käytetty* maailman sivu. (22.3.2001)

(48) Aikoihin *on eletty*. (29.11.2001)

(49) Niinhän sitä tosin *sanotaan*, että sodassa ja rakkaudessa kaikki on luvallista. (27.12.2001)

Edellisistä esimerkeistä on helppo havaita, kuinka passiivimuodoilla todetaan jokin yleistettävä ilmiö. Niissä ei puhuta mistään tietystä ihmisestä tai ihmisryhmästä, vaan viittauskohteen voi tulkita olevan kuka tahansa inhimillinen persoona. Yhteistä näille kaikille esimerkeille on kuitenkin se, että ne esiintyvät aivan yleisönosastokirjoitusten alussa, jolloin ne toimivat ikään kuin johdatuksena kirjoittajan käsittelemään asiaan. Lisäksi ne eivät kerro mistään sellaisesta asiasta, joka olisi sidottu johonkin tiettyyn hetkeen tai tiettyyn paikkaan. Esimerkiksi ensimmäisessä lauseessa kirjoittaja kertoo yleistyksen, jonka voi tulkita tarkoittavan ketä tahansa, missä tahansa: ”kuka tahansa voi hakea tietoa mistä tahansa kirjastosta”. Teoksessaan *Suomen lauseopin perusteet* Maria Vilkuna toteaa, että suomen kielessä verbin keskeisin argumentti, ns. ykkösargumentti eli tavallisimmin subjekti, jätetään ilmaisematta siitä syystä, että sen identiteetti on joko epäselvä tai irrelevantti (Vilkuna 2000: 82, 139). Esimerkeissä 45–49 viittauksen kohdetta voidaankin pitää hyvin avoimena, minkä takia virkkeisiin on valittu nimenomaan passiivimuoto osoittamaan ihmisryhmän laajuutta ja määrittelemättömyyttä.

Vaikka suomessa käytetäänkin geneerisenä persoonana yksikön kolmatta (Hakulinen – Karlsson 1995: 253), vaikuttavat edellä kuvatut passiivimuodotkin geneerisiltä. Geneerisyydellä tarkoitetaan sitä, että lauseet kuvaavat jotain yleistettävissä olevaa ilmiötä, joka ei kuvaa tietyn hetken tapahtumaa tai määrätoimintaa, vaan ajankohdasta riippumatonta tilaa, tilannetta tai ominaisuutta (Hakulinen – Karlsson 1995 : 105). Toisaalta suomen kielen subjektitonta yksikön 3. persoonaa ja passiivia voidaankin käyttää samalla tavalla geneerisesti. Muodot eroavat kuitenkin siinä, että yksikön 3. persoona on yleensä yksikköviitteinen, kun taas passiivi on monikkoviitteinen. (KK 1996: 165.)

3.6. Kokoava katsaus

Hankasalmen Sanomien edellä esitellyt passiivin persoonien määrät ovat helposti hahmotettavissa seuraavan sivun ympyrädiagrammin avulla. Yleisönosastokirjoituksissa käytettiin verbin passiivimuotoa yhteensä 266 kertaa. Ylivoimaisesti eniten kirjoitusten laatijat viittasivat käyttämillään passiivimuodoilla eri instituutioihin ja auktoriteetteihin, ts. jollakin tavalla itseään korkeampiin tahoihin. Tällaisia korkeampaan tahoon viittaavia passiivilauseita oli aineistossani yhteensä 123, ts. lähes puolet. Tämä kertoo kirjoittajien eräänlaisesta nöyryydestä: kirjoittajat tiedostavat lähestyvänsä kannanotoissaan merkittävässä asemassa olevia henkilöitä, kuten kansanedustajia, kunnanhallituksen jäseniä ja oman seurakuntansa kirkkoherraa. Poikkeuksen muihin korkeamman tahon edustajiin muodosti Jumala, johon kaksi kirjoittajaa viittasi käyttämissään passiivilauseissa.

Seuraavaksi eniten, 58 kertaa, kirjoittaja viittasi käyttämillään passiivimuodoilla edustamaansa ryhmään. Tuolloin kirjoittaja olikin laatinut kirjoituksensa koko ryhmänsä nimissä ja selvitti kirjoituksessaan oman ryhmänsä toimintaa tai päätöksiä. Lukijoihin kirjoitusten passiivilauseissa oli viitattu 24 kertaa, ja geneerisesti passiivia oli käytetty 20 kertaa. Ainoastaan yhdessä kirjoituksessa passiivin persoonana oli kirjoittaja itse. Vaikka viittauksia oli ainoastaan 3, nostin sen esiin juuri harvinaisuutensa vuoksi: viitataanhan suomen passiivilla yleensä monikolliseen tekijäjoukkoon. Samanlaisen poikkeuksen muodostavat myös kirjoittajat, jotka yksittäiseen lukijaan viitatessaan käyttävät passiivimuotoa. Tällöin kyseessä on kuitenkin tuntematon tekijä, johon kirjoittaja pyrkii saamaan kontaktin. Yksittäiseen henkilöön viittaaminen käy selville näissä tapauksissa kirjoitusten alussa, jossa kyseiseen tuntemattomaan tekijään viitataan yksikön 2. persoonalla. Myöhemmin kirjoittaja kuitenkin vaihtaa persoonamuodon passiiviksi.

Kun passiivimuotojen persoonien jakautumista tarkastellaan kokonaisuutena, voidaan passiivien viittaussuhteet jakaa kolmeen pääryhmään: kirjoittajan passiiviin, lukijan passiiviin sekä ulkopuolisen persoonan passiiviin.

Kaikki aineiston esimerkit eivät sopineet edellä esiteltyihin kategorioihin, eivätkä ne muodostaneet mitään selvää erillistä ryhmää. Useimmat yli jääneistä passiivilauseista, joita oli 38, olivatkin sellaisia, joiden passiivin persoona esiintyi ainoastaan kerran yleisönosastossa tai niiden viittaussuhde oli hyvin epäselvä. Muun muassa seuraavan esimerkin passiivilauseella ei ole selvää viittauskohdetta: *Siinä* [kirjassa] ***kerrottiin*** *perheestä, jossa eli kolme sukupolvea: ukki ja mummi, isä ja äiti sekä jälkikasvuna pieni poika.*

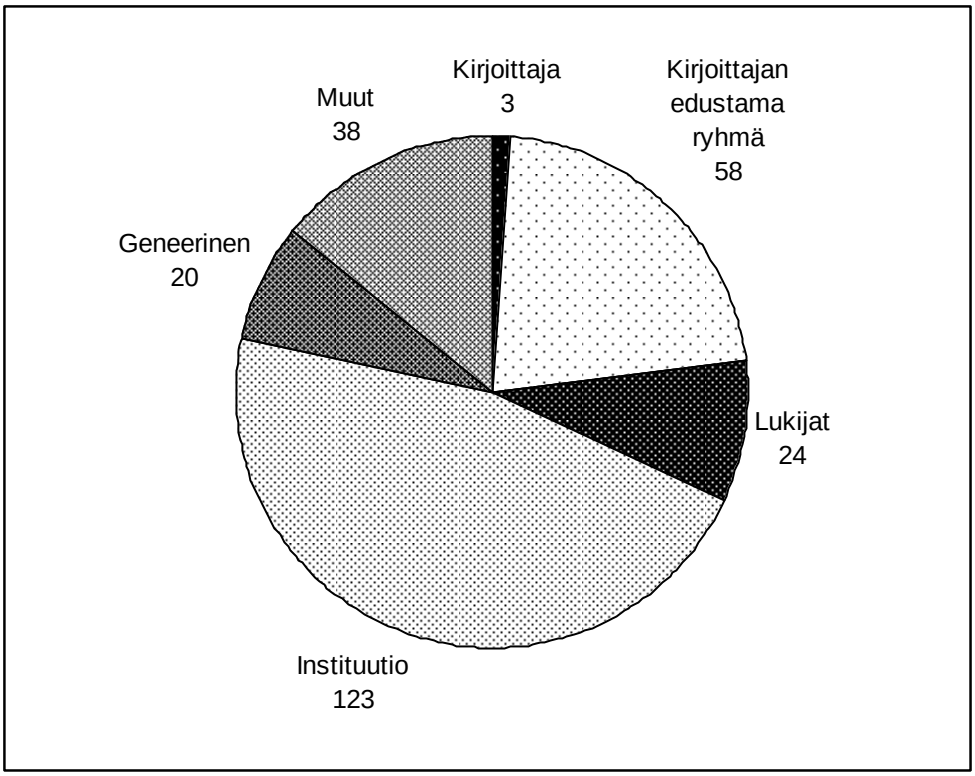

KUVIO 1. Passiivin persoonien jakauma yleisönosastokirjoituksissa (n = 266).

4. PASSIIVIN FUNKTIOT

Hankasalmen Sanomien yleisönosastokirjoituksissa passiivilauseilla ei ainoastaan kuvailla jonkin passiivin persoonan, esimerkiksi kunnanhallituksen toimintaa, vaan sillä on usein jokin erityinen tehtävä kirjoituksessa, kuten jo edellä kävi ilmi. Passiivimuotojen avulla mm. moititaan, syytetään ja ohjaillaan jotakin henkilöä tai henkilöryhmää, samoin sen avulla esitetään toivomuksia. Huomattavasti suurin osa tällaisen funktion sisältävistä passiivilauseista antaa nimenomaan kielteistä palautetta vastaanottajalleen.

4.1. Kirjoittaja kielteisen palautteen antajana

Monissa yleisönosastokirjoituksissa kirjoittaja arvostelee rohkeasti jonkin instituution, valtakunnallisen laitoksen tai hankasalmelaisen laitoksen tai seuran toimintaa ja päätöksiä. Asioihin halutaan ottaa kantaa eikä omaa tyytymättömyyttä peitellä. Koska arvostelun kohteena on kuitenkin miltei aina jokin kirjoittajaa korkemmalla tasolla oleva ryhmä tai taho, sitä halutaan omista mielipiteistä huolimatta lähestyä kunnioittaen ja hienotunteisesti. Passiivin avulla kirjoittaja pysyttelee kirjoittamastaan kohteesta mahdollisimman etäällä ja pyrkii näin epähenkilökohtaiseen suhteeseen (Laitinen 1995: 341). Passiivin persoona eli viittauksen kohde käy ilmi kontekstista, samoin se, millainen sävy passiivilauseella on, esimerkiksi moititaanko tai syytetäänkö sillä passiivin persoonaa.

Passiivin käyttö on suomen kielelle ominainen tapa välttää suoraan henkilöön tai henkilöryhmään viittaamista. Se on siis eräänlainen kohteliaisuuskeino. Sosiaalisessa kanssakäymisessä esiintyy paljon ns. kasvoja uhkaavia tilanteita, joihin kuuluvat mm. arvostelut, erimielisyydet ja arkaluonteisten aiheiden käsittelyt. Tällaisessa tilanteessa kirjoittaja tai puhuja voi turvautua sellaiseen kohteliaisuusstrategiaan, jossa vältetään suoraa henkilöihin viittaamista ja käytetään sen sijaan esimerkiksi passiivia. (Shore 1986: 50–52.) Passiivimuodon epämääräisyys on kirjoittajalle hyvä keino lähestyä epämiellyttävää tai ikävää asiaa ja sen aiheuttajia hienovaraisesti. Se antaa kirjoittajalle oikeuden piiloutua tekstiensä taakse ja vähentää omaa vastuutaan: moitteet ja syytteet jotakin korkeampaa tahoa kohtaan kätkeytyvät näppärästi, mutta tehokkaasti passiivilauseeseen. Laitisen mukaan tämä tukee kahta tuttua mielikuvaa suomalaisista: toisaalta kuvaa syrjään vetäytyvistä, itsensä kätkevistä kansalaisista ja toisaalta kokemustamme etäisistä ja persoonattomista val-

lankäyttäjistä (1995: 341).

4.1.1. Yksityinen henkilö moittii instituutiota

Suuri osa yleisönosastokirjoitusten passiivilauseista, joissa passiivin persoonana on jokin instituutio tai korkeampi taho, sisältää jonkinlaisen moitteen tai peräti syytöksen kyseistä passiivin persoonaa kohtaan. Aineistossani on 74 passiivilausetta, jotka sisältävät moitteen joko yksityistä tai julkista tahoa kohtaan. Näistä moitteista tai syytöksistä 50 kohdistuu johonkin instituutioon tai laitokseen, ja moitteen esittäjänä on poikkeuksetta yksityinen, paikallinen henkilö. Yleisin passiivin persoona näissä viidessäkymmenessä passiivilauseessa on Hankasalmen kunnanhallitus, joka on moitteen kohteena lähes puolessa tapauksista. Kunnanhallitusta moititaan sen päätöksistä ja toimintatavoista, jotka ovat kuntalaisten mielestä muuttuneet viime vuosina heikompaan suuntaan.

> (50) En tiedä *hylättiinkö* vai *hyväksyttiinkö* vaatimukseni. Miksi tällaisia päätöksiä *tehdään?* (1.2.2001)
>
> (51) Rahastosijoitusten osalta kunnanhallitus oikeutti kunnanjohtajan muuttamaan tarvittaessa sijoitusten kohdetta, mitä *ei* kuitenkaan *tehty*, vaikka rahastojen tuloskehitys oli kesästä 2000 alkaen huono ja tappiot odotettavissa. (18.1.2001)
>
> (52) Syyt kuntien heikkoon tilanteeseen eivät selvinneet eduskunnassa. Hallituksen mielestä painavin syy on, että Suomessa on liikaa kuntia. Kuitenkaan näitä liikakuntia *ei* tarkemmin *nimetty*. - - Kuntia *on* viime vuosina *ryhdytty* johtamaan kuin liikeyritystä. Kirjanpitokin *on muutettu* liikelaitosten malliin. Kunta kuitenkin poikkeaa eräässä merkittävässä kohden yrityksestä. Jos yritys hoitaa taloutensa huonosti, sillä on aina päällä konkurssiuhka. Kunnilla tätä uhkaa ei ole. Mikäli kunnilla olisi samankaltainen uhka olemassa, eiköhän taseet alkaisi parantua. Tilanne olisi helposti korjattavissa pienellä lain muutoksella. (3.5.2001)
>
> (53) Dinosauruksia [kuntia] *ollaan* kasvattamassa yhä suuremmiksi. Niistä [kunnista] *halutaan* tehdä koko seutukunnan kokoisia. (17.5.2001)

Kuten edellisistä esimerkeistä huomataan, passiivilauseiden passiivin persoonaa kohtaan sisältämät moitteet eivät sisälly itse verbeihin, vaan ne voi havaita muusta kontekstista.

Erityisen hyvin tämä tulee esiin esimerkissä 53, jossa kirjoittaja arvostelee kuntaa sen vuoksi, että se on muuttumassa omasta itsenäisestä yksiköstään monien kuntien yhteiseksi yksiköksi. Passiivin persoonana on kunta, jonka kirjoittaja on kuitenkin korvannut substantiivilla dinosaurus *'hirmulisko'* (PS). Tämä sananvalinta jo omalta osaltaan implikoi kirjoittajan negatiivisesta suhtautumisesta.

Siihen, että passiivilauseen voi tulkita sisältävän moitteen tai syytöksen, vaikuttaa siis usein passiivin ja tiettyjen muiden sananvalintojen yhteisvaikutus. Tehokas keino on myös ironia, jota käyttämällä kirjoitus voidaan tulkita helposti hyvin negatiivissävyiseksi. Seuraavassa esimerkissä kirjoittaja ottaa kantaa sanomalehdessä olleeseen uutiseen, jonka mukaan kuntien kannattaisi tutkituttaa rintasyövät yksityisillä klinikoilla, koska yksityisellä klinikalla tehtävän tutkimuksen hinta on vain kolmannes siitä, mitä tutkiminen maksaa omassa sairaalassa. Uutisen mukaan tämä säästäisi siis rahaa kunnilta. Uutinen on saanut kirjoittajan raivostumaan, ja hän on laatinut yleisönosastoon kirjoituksen, jossa hän ironisoiden kirjoittaa ja kohdistaa moitteensa yleisesti tällaista ajattelutapaa vastaan. Hänen ylimielinen ja halveksivakin näkemyksensä kunnan mahdollisesta toiminnasta antaa kirjoitukselle hyvin negatiivisen sävyn.

> (54) Kun kunnilla on krooninen rahanpuute, *voitaisiin* tätä samaa periaatetta soveltaa laajemminkin. *Saataisiin* varmaan huomattavat säästöt ja katteet paranisivat kertaheitolla. - - Vanhusten huollosta tarjous *voitaisiin* pyytää esim. Vanhaintukiyhdistykseltä, joka varmaan mielellään ottaisi tehtävän hoitaakseen halvemmalla. Kunnan taloudenhoito *voitaisiin* kilpailuttaa, onhan kunnassa tilitoimistoja, jotka varmasti pystyisivät hoitamaan kunnan talouden. Kunnankamreerilta *voitaisiin* pyytää kilpaileva tarjous ja antaa tehtävä edullisimman tarjouksen tehneelle.
> Kunnanvaltuusto tekee vuodessa esimerkiksi Hankasalmella vain noin 50 päätöstä. Kun *otetaan* huomioon vuosi- ja kokouspalkkiot matkakuluineen sekä asiain valmistelu- ja seminaarikustannukset, nousevat kustannukset päätöstä kohden melko korkeiksi. - - Päätösten tekokin *voitaisiin* hyvin kilpailuttaa ja tilata ne sieltä, mistä saa halvimmalla. (22.2.2001)

Kunnanhallituksen lisäksi yksityiset henkilöt moittivat kirjoituksissaan myös muita hankasalmelaisia instituutioita, seuroja tai laitoksia, esimerkiksi paikallista urheiluseuraa Hankasalmen Hankaa, tielaitosta, terveyskeskusta sekä seurakuntaa, kuten seuraavissa esimerkeissä.

(55) Koskaan *ei ole kysytty* lupia tai *tehty* mitään ilmoitusta kenellekään.
On jopa *oikaistu* yksityisen piha-alueen läpi. (25.1.2001)

(56) Hankasalmellahan ne [Hankasalmen kirkonkylän kävelytiet] *aurataan* jopa niin hyvin, että teitten ja latujen risteyskohdatkin *kolutaan* maata myöten ja vielä *hiekoitetaan* niin, ettei siinä varmasti luista niin kenkä kuin suksikaan. (4.1.2001)

(57) Särkylääkkeitä *on tarjottu* kyllä ja runsaasti, kun vointi on huonontunut. (23.5.2001)

(58) Miksi kasvavia puita *on revitty* ja roskia *levitelty*? (13.9.2001)

(59) *Oli* kerrankin *järjestetty* niin, että pääsin likelle rakkaitteni hautaa. (18.1.2001)

Esimerkissä 55 kirjoittaja moittii passiivin persoonana olevaa paikallista urheiluseuraa sen huonon käytöksen vuoksi. Urheiluseura on nimittäin järjestänyt yksityisten maanomistajien maalla polkupyöräilykilpailun, mutta ei ole kysynyt lupaa tällaiseen toimintaan. Tuohtunut maanomistaja kirjoittaakin yleisönosastoon moittiakseen urheiluseuraa ja muistuttaakseen tätä kauniimmista tavoista. Adverbit *koskaan* ja *jopa* tehostavat passiivilauseen sisältämää moitetta. Esimerkissä 56 puolestaan moititaan Hankasalmen tielaitosta sen liian hyvästä toiminnasta. Jos virkkeen lukee irrallaan kontekstistaan, sen voisikin tulkita kehuksi tielaitosta kohtaan. Kirjoittajana on kuitenkin aktiivinen hiihdon harrastaja, joka moittii kirjoituksessaan Hankasalmen hiihtoreittejä, kyseisessä virkkeessä nimenomaan tielaitoksen ”liian” perusteellisesti hiekoittamia teitten ja latujen risteyskohtia.

Virkkeessä 57 passiivin persoonana on kunnan terveyskeskus, josta kirjoittajan mielestä ei saa asiantuntevaa palvelua eikä edes lähetettä parempaan ja luotettavampaan sairaalaan. Yleisönosastossa moititaan yleisestikin oman kunnan terveyskeskusta sen epäluotettavuudesta ja asiantuntemattomuudesta. Esimerkki 58 on sen sijaan kirjoituksesta, jonka kirjoittaja on syvästi järkyttynyt Hankasalmen seurakunnan nuorisotyöntekijän järjestämästä värikuulapelistä eräässä syrjäkylän metsässä. Hänen mukaansa maastoa on vakavasti vahingoitettu tällaisella toiminnalla. Kyseisessä virkkeessä kirjoittaja kyselee, miksi seurakunnan nuorisotyössä on toimittu näin. Jo hänen verbiensä *repiä* ja *levitellä* sisällöt ovat itsessään pahan tekemistä. Myös kirjoittajan nimimerkki *Itkevät jäkälät* tukevat kirjoittajan negatiivista linjaa. Viimeinen esimerkki on puolestaan siitä mielenkiintoinen,

että se sisältää sekä moitteen että kiitoksen samaa passiivin persoonaa eli Hankasalmen kirkkoneuvostoa kohtaan. Kyseessä on tilanne, jossa kirjoittaja ottaa kantaa kirkkoneuvoston tekemään päätökseen siitä, että jouluaattona 2000 sallittiin autojen ajaa hautausmaan läpi, jotta olisi vältytty pahimmilta liikenneruuhkilta. Päätös oli aiheuttanut närää hankasalmelaisten keskuudessa, mutta kyseinen kirjoittaja kiittelee kirkkoneuvostoa tällaisesta päätöksestä, koska huonokuntoisena ihmisenä hän ei olisi muuten päässyt läheistensä haudalle. Paitsi että passiivilause sisältää kiitoksen, se myös sisältää samalla moitteen samaa passiivin persoonaa kohtaan sen edellisten vuosien toiminnasta. Jo pelkästään adverbi *kerrankin* tuo lauseeseen negatiivisen sävyn. Viesti on siis tämä: ”Kiitos, että tänä vuonna otitte minut huomioon, edellisinä vuosina olettekin olleet ajattelemattomia.”

Paikallisten instituutioiden ja laitosten lisäksi kirjoituksissa arvostellaan myös valtakunnallisia laitoksia ja instituutioita. Se on kuitenkin huomattavasti harvinaisempaa kuin paikallisten instituutioiden ja laitosten toiminnan kritisoiminen. Tämä on hyvin ymmärrettävää, koska paikalliset kirjoittajat kokevat ehkä voivansa vaikuttaa paikallislehteen kirjoittamalla enemmän oman kunnan sisäisiin asioihin kuin kaukaisempien, valtakunnallisten instituutioiden toimintaan. Valtakunnallisista laitoksista ja instituutioista yleisönosastokirjoituksissa esiintyvät passiivin persoonana ainoastaan Kansaneläkelaitos ja kauppaketjut.

> (60) Mitä palvelee tällainen menettely, että *salataan* tietoja mahdollisuuksista kuntoutukseen ja eri tukimaksuihin ja -palveluihin? (27.9.2001)
>
> (61) Kauppojen keskittyminen yhä suurempiin yksiköihin on yleismaailmallinen ilmiö, jossa *ryhmitetään* suuria marketteja tai markettiryhmiä samoille vetovoimaisuusalueille, joihin ihmiset pitkienkin matkojen päästä hakeutuvat eikä vain ostamaan, vaan myös viettämään vapaa-aikaansa. (29.3.2001)
>
> (62) Marketeissa ihmiset *pannaan* palvelemaan itseään ja jos oikein hyvin palvelee ja ostaa paljon ja uskollisesti samasta varastosta, niin *annetaan* jopa bonusta itsensä palvelemisesta. (29.3.2001)

Ensimmäinen esimerkki on kirjoituksesta, jossa omaishoitaja moittii Kansaneläkelaitosta siitä, että sieltä saa ristiriitaisia tietoja hänen oikeuksistaan kotihoidontukiin ja -palveluihin. Esimerkkilauseessa kirjoittaja esittää peräti syytöksen passiivin persoonaa eli Kelaa kohtaan siitä, että työntekijät ovat jopa salanneet häneltä tietoja kyseisestä asiasta.

Toinen ja kolmas esimerkki ovat puolestaan samasta kirjoituksesta, jossa kirjoittaja ottaa kantaa tiettyjen kauppapalvelujen loppumiseen Hankasalmella. Yhteiskunnassa ollaan hänen mukaansa ajauduttu tilanteeseen, jossa monet kauppapalvelut pienistä maaseutupitäjistä lopetetaan ja ostovoima siirtyy suurten asutuskeskusten lähelle perustettuihin liikekeskuksiin. Kirjoittaja kritisoi tällaista kehitystä ja arvostelee kauppaketjujen suuria automarketteja. Varsinkin jälkimmäisessä esimerkkilauseessa kirjoittaja moittii passiivin persoonaa eli kaupparyhmää sen bonusjärjestelmästä. Ironian avulla hän on saanut lauseeseen erittäin tehokkaan arvostelevan sävyn.

4.1.2. Instituution jäsen moittii instituutiota

Suurin osa aineiston passiivilauseista, jotka sisältävät jonkinasteisen moitteen tai syytöksen, on sellaisia, joissa nimenomaan yksityinen, hankasalmelainen henkilö moittii jotain korkeampaa tahoa, instituutiota, laitosta tai seuraa. Poikkeuksen tähän tekevät kansanedustajat Toimi Kankaanniemi ja Petri Neittaanmäki. Kirjoituksissaan he ilmaisevat tyytymättömyytensä muita kansanedustajia kohtaan. Eduskunta onkin siis tällöin tehnyt päätöksiä tai on tekemässä sellaisia lakihankkeita, jotka kyseisten kansanedustajien mielestä vahingoittavat suomalaisen yhteiskunnan ja Suomen kansan mainetta ja hyvinvointia.

Toimi Kankaanniemi kritisoi kirjoituksessaan *Uuspakanuus murtaa kansamme kristillistä perustaa* muita kansanedustajia eli kollegoitaan. Instituution jäsenenä hän siis moittii instituutiota, johon itsekin kuuluu. Hän käyttää kirjoituksessaan runsaasti passiivia, passiivin persoonana ovat muut kansanedustajat.

> (63) Keväällä *hyväksyttiin* uusi laki kuvaohjelmien tarkastuksesta. - - Vain rikoslaissa erikseen rangaistavaksi säädetyt lapsiin ja eläimiin sekaantuminen ja raakaa väkivaltaa sisältävä pornografia *voidaan* kieltää. (4.1.2001)

> (64) Suomessa kuitenkin *haluttiin* antaa markkinavoimille mahdollisuus laillisesti rahastaa epäsiveellisyydellä. (4.1.2001)

> (65) Siinä [uudessa lakihankkeessa] homosuhteet *rinnastetaan* lähes täysin normaaliin avioliittoon. (4.1.2001)

> (66) Vaikka maamme on nyt vauraampi kuin koskaan ennen, meillä *ei katsota* olevan varaa antaa hyvää hoitoa ja turvaa ”äideillemme ja isillemme”. (4.1.2001)

Jo Kankaanniemen kirjoituksen otsikko antaa ennakkoaavistuksen siitä, millainen tulevan kirjoituksen sävy tulee olemaan. Vaikka hän itse kuuluu moittimaansa instituutioon, tulee hänen kirjoituksestaan varsin selvästi esiin se, ettei hän itse ole ollut tehtyjen lakiesitysten tai päätösten takana. Kankaanniemi ei tietenkään viittaa kenenkään suoraan, vaan hän epäsuorasti ja kohteliaasti käyttää passiivimuotoja moittiessaan passiivin persoonaa eli muita kansanedustajia, jotka ovat olleet äänestämässä kyseisten päätösten puolesta. Tällä tavalla hän suojelee toisen osapuolen kasvoja, sillä vaikka hän haluaa ottaa kantaa ja kritisoidakin toisia kansanedustajia, hän ei halua tehdä sitä tavalla, joka tekisi heidän olonsa tukalaksi. Shoren mukaan puhuttelu saattaakin olla Suomessa kasvoja uhkaava tilanne, jota voidaan välttää käyttämällä passiivia (1986: 52).

Kankaanniemen lisäksi myös kansanedustaja Petri Neittaanmäki käyttää kirjoituksessaan samanlaista taktiikkaa. Hänen kirjoituksensa käsittelee maaseudun posti- ja pankkipalveluiden turvaamista. Hän ottaa kantaa tuoreeseen postipalvelulakiin, jonka seurauksena monia postikonttoreita uhataan lakkauttaa mm. Hankasalmelta. Neittaanmäen kantaa kyseiseen asiaan ei tarvitse lukea rivien välistä, vaan hän ilmaisee sen kirjoituksessaan varsin suoraan.

> (67) Postipalvelujen tarjoajien velvoitteet *määritellään* uudessa lainsäädännössä kuitenkin niin väljästi, *ettei* alueellisesti kattavan postikonttoriverkonsäilymistä *voida* turvata. - - Vastustin edellä kerrottua lainmuutosta, kun asiasta *äänestettiin* eduskunnassa. (19.4.2001)

Kuten Kankaanniemellä myös Neittaanmäellä moitteiden kohteena ovat toiset kansanedustajat, jotka siis ovat passiivin persoonana kirjoituksessa. Pääasia kirjoituksessa on se, että Neittaanmäki itse ei kuulu näihin uutta lainsäädäntöä puoltaneisiin kansanedustajiin. Syytä näihin kyseisten kansanedustajien kannanottoihin paikallislehden yleisönosastossa ei tarvitse hakea kaukaa: molemmat ovat keskisuomalaisia kansanedustajia ja haluavat kirjoituksillaan selvittää tilannetta mahdollisille äänestäjilleen. Samalla he sanoutuvat irti eduskunnan tekemistä päätöksistä ja säilyttävät näin kasvonsa keskisuomalaisten silmissä. Samat kirjoitukset löytyvätkin varmasti myös monesta muusta keskisuomalaisesta paikallislehdestä.

4.1.3. Yksityinen henkilö moittii yksityistä henkilöä

Yleisönosastokirjoituksissa esiintyy jonkin verran myös sellaisia passiivilauseita, joissa yksityinen kirjoittaja moittii passiivin persoonaa, joka on toinen yksityinen, paikallinen henkilö. Suurin osa on tapauksia, jossa tekijä on kirjoittajalle tuntematon. Kirjoittaja on joutunut ilkivallan kohteeksi: häneltä on varastettu jotain tai hänen omaisuuttaan on vahingoitettu. Kirjoituksessaan hän passiivimuotoja käyttäen moittii ja syyttää tuota passiivin persoonaa, tuntematonta tekijää.

(68) Ruusupensaita *oli kaivettu* juurineen. (5.7.2001)

(69) Aitan ovi *oli revitty* auki ja sieltä *oli viety* tavaraa. (5.7.2001)

(70) Kellarin tiiliseinä *rikottiin*, ja kun korjasin sen, se *rikottiin* uudelleen. (5.7.2001)

(71) Minulta *on särjetty* kolme laatikkoa, joten se alkaa riittää jo minun kohdaltani. (28.6.2001)

(72) Näitä epämääräisiä tekoja *on tehty* kymmenen vuoden ajan. (9.8.2001)

Kuten edellisistä esimerkeistä huomataan, jo itse verbit viestivät negatiivisista teoista: *oli revitty, oli viety, rikottiin, on särjetty.* Nämä poikkeavat täysin muista tässä luvussa esitetyistä esimerkeistä, joissa verbit eivät ole itsessään ilmaisseet väheksyttäviä tekoja, vaan passiivin persoonaa kohtaan esitetyt moitteet on täytynyt tulkita kontekstin avulla.

Yksityiset henkilöt moittivat passiivimuotoja käyttäen myös passiivin persoonana esiintyviä ”väljästi” määriteltyjä ihmisryhmiä, kuten paikallisia koiranomistajia, kävelyn harrastajia sekä lasten vanhempia. Sekä kirjoittaja että tekijät, joihin passiivilla viitataan, ovat siis tavallaan tasa-arvoisia toisiinsa nähden. Kumpikaan osapuoli ei ole toista korkeammalla tasolla, joten moitteen kohteeseen ei tarvitse välttämättä suhtautua sillä tavalla kunnioittavasti kuin instituutiota arvosteltaessa. Tästäkin huolimatta kirjoittajat käyttävät kirjoituksissaan hyvin paljon passiivia, kun heidän täytyy arvostella negatiivisessa sävyssä toisia kuntalaisia.

(73) Kun koiria *juoksutetaan* jalankulkuteillä, eivät kaikki koiranomistajat vaivaudu korjaamaan koirien ulosteita roskikseen.

(12.7.2001)

(74) Tuntuu siltä, että *ajatellaan* vain, että ”on se hyvä, kun eivät [koirat] omaan pihaan tee tarpeitaan.” (12.7.2001)

(75) Joillakin tuntuu olevan käsitys, että mikäli vain *ei kävellä* ladun päällä, niin se riittää. (4.1.2001)

(76) Vai onko niin, että lapsia *ei rakasteta* ja kukaan ei näe tähdelliseksi opastaa heitä oikealle tielle. (18.10.2001)

(77) Syntyykö kiusaaja pikkuhiljaa sellaisissa kotioloissa, joissa lapsista *ei pidetä* huolta, vaan vanhemmat ovat välinpitämättömiä ja kiireisiä. (1.3.2001)

4.2. Kirjoittaja vastineen laatijana

Kuten edellä jo esiteltiin, yksityiset hankasalmelaiset verhoavat yleisönosastokirjoituksissaan passiivilauseisiin erityisen paljon moitteita ja syytöksiä jotakin instituutiota tai korkeampaa tahoa kohtaan. Usein nämä kirjoittajat toivovatkin suoraan esimerkiksi kunnan päättäjiltä vastauksia kirjoituksiinsa, mutta vuoden 2001 Hankasalmen Sanomat sisältävät hyvin harvoja tällaisia vastineita kuntalaisten pyynnöistä huolimatta.

Poikkeuksen muodostavat kuitenkin Hankasalmen seurakunnan edustajat, jotka ottavat heille annetun kielteisen palautteen kiitettävästi huomioon ja reagoivat varsin nopeasti kirjoittamalla vastineen yleisönosastoon. Vuoropuhelua käy mm. Hankasalmen seurakunnan kirkkoherra, Samuli Talasniemi, erään nimimerkin taakse piiloutuvan yksityisen seurakuntalaisensa kanssa. Seurakunnan jäsen, nimimerkillä *Rakkaita muistaen*, kirjoittaa seuraavasti:

(78) Jouluna halusin muistaa muualle haudattuja omaisiani. Niinpä suunnistin hautausmaalle muualle haudattujen muistopaikalle. Kaunis luonnonkivi varustettuna laatalla “Rakkaita muistaen” koristaa tuota paikkaa.
Mutta mitä sainkaan kokea. Muistopaikka oli jäänyt liikenteen jalkoihin. Yrittäessäni hiljentyä muistelemaan rakkaita koin sen mahdottomaksi, koska autoliikenne soljui selän takana ja tuntui leuhuttavan takin liepeitä. Hyvä, etten jäänyt auton alle. Hiljenny siinä sitten.
Pettymyksen ja järkytyksen kokeneena kysyn: Mikä seurakunnan hallintoelin on tehnyt sellaisen päätöksen, että joululiikenne *ohjataan* kulkemaan hautausmaan lävitse? (4.1.2001)

Heti seuraavan viikon yleisönosastossa kirkkoherra vastaa edellä esitettyyn moitteeseen.

> (79) Nimimerkki Rakkaita muistellen kyselee seurakunnan hallintoelimiltä päätöksestä sallia jouluaattona hautausmaan läpi kulkeva autoliikenne. - - Jouluaaton liikenneongelma ei kuitenkaan ole hankasalmelaisille hautausmaalla kävijöille yllätys. Kun hautausmaan pohjoispuolelle muutama vuosi sitten tehtiin toinenkin pysäköintialue, *voitiin* kokeilla sitä vaihtoehtoa, että portit pysyivät suljettuina. Tuloksena on ollut liikennekaaos, joka on vienyt rauhan ilmeisesti jokaiselta haudalla kävijältä. - -
> Toissa jouluna *pyrittiin* ongelma ratkaisemaan tekemällä pysäköintitilaa viereiselle pellolle. Tämäkään ratkaisu ei tuonut toivottua tulosta. Tien kapeus muodostui pullonkaulaksi. Lumen vähyyden vuoksi lisätilaa pellolle ei tämän joulun aikaan ollut mahdollista tehdä.
> Kirkkoneuvostossa *on tiedostettu* kyseinen ongelma ja *keskusteltu* siitä. Nyt *oltiin* yksimielisiä siitä, että hautausmaan portit *pidetään* jouluaattona auki.
> Porttien aukaiseminen on kompromissi. Liikenne sujuu paremmin, mutta tietenkin ratkaisulla on kääntöpuolensa. Vaikka *ajetaan* rauhallisesti, niin erityisesti muualle haudattujen muistopaikan hiljentymisrauha kärsii liikenteestä.
> Kirkkoneuvosto pitää tärkeänä valvoa sitä, että vainajien leposijaa *kunnioitetaan* ja hautausmaa on hiljentymispaikka. Juuri tästä syystä hautausmaalle johtaville teille *on asetettu* portit estämään häiritsevä läpikulkuliikenne.
> Jos edellä kuvattu jouluaattoon liittyvä liikenneongelma *pidetään* mielessä, niin uskon olevan mahdollista, ettei tärkeä ajatus hautausmaasta kunnioitettuna hiljentymispaikkana tarvitse hävitä jouluaattonakaan. (11.1.2001)

Kirjoituksessaan kirkkoherra tuo näin selvästi perustellen esiin sen, miksi tällaiseen ratkaisuun on päädytty. Kärsivällisesti hän selvittää vastineessaan sen, että kirkkoneuvosto on havainnut ongelman ja pyrkinyt kaikin tavoin ratkaisemaan sen seurakuntalaisia tyydyttävällä tavalla. Monimutkainen tilanne on yritetty hoitaa mahdollisimman hyvin. Kun kirjoittaja laatii vastineen, jossa hän reagoi negatiiviseen palautteeseen, kuten edellisessä esimerkissä, passiivilauseisiin ja kontekstiin sisältyy eräänlaista ongelmanratkaisua.

Hankasalmen kirkkoherran kirjoitus on hyvin ymmärtäväinen ja sävyltään tyyni. Yleisönosastosta löytyy kuitenkin myös edellisestä täysin poikkeava vastine, jossa kirjoittaja tuo varsin selvästi esiin kielteisen palautteen aiheuttaman ärtymyksen. Kirjoittaja nimimerkillä *Itkevät jäkälät* (13.9.) kritisoi nimittäin Hankasalmen seurakunnan nuorisotyön

harrastamaa värikuulasotaa, joka on kirjoittajan mielestä tuhonnut hänen kotinsa läheistä luontoa. Hankasalmen nuorisotyönohjaaja tuohtuu ymmärrettävistä syistä kirjoituksesta ja vastaa seuraavan viikon numerossa seuraavasti:

> (80) Haluan tässä kirjoituksessani, vastineessani korjata kirjoituksesi aiheuttamia väärinkäsityksiä ja tuhoja. - -
> Kirjoituksesi sisältää ilmeisesti tarkoitushakuisesti paljon vääriä tietoja, jopa tarkoituksellista mustamaalausta. En edes halua tietää mihin kirjoituksellasi pyrit, mutta ainakin onnistuit hankaloittamaan ja vahingoittamaan useiden, täysin asian ulkopuolella olevien elämää perättömillä syytöksillä. - - Kalliolahden laavua levähdyspaikkanaan pitäneen liikuntaryhmän jäljiltä alue *siivottiin* ja roskat joko *poltettiin* tai *kuljetettiin* pois. (20.9.2001)

Nuorisotyönohjaajan tuohtuminen johtuu siitä, että kirjoittaja *Itkevät jäkälät* on sekoittanut seurakunnan nuorisoryhmän ja Hankasalmen lukion liikuntaryhmän toisiinsa, ts. kirjoituksen useissa kohdissa viitataankin liikuntaryhmän toimiin. Lisäksi nuorisotyönohjaajan mielestä kirjoittaja liioittelee värikuulasodan aiheuttamia tuhoja. Kirjoituksen lopussa nuorisotyönohjaaja lisäksi huomauttaa, että keskustelisi mielellään kyseisen henkilön kanssa kasvokkain eikä ”nimettömien yleisönosastokirjoitusten avulla kuten pahaisetkin kakarat”. Tässä tuleekin esiin eräs kiinnostava seikka. Kun yleisönosastokirjoituksissa esiintyvillä passiivilauseilla on selvästi jokin tietty funktio, ns. tavalliset hankasalmelaiset turvautuvat nimimerkkiin, kuten edellisen esimerkin *Itkevät jäkälät* tekee. Tällä tavalla on turvallisempaa lähestyä paikallista instituutiota negatiiviseen sävyyn. Lähes poikkeuksetta sen sijaan omalla nimellään kirjoittava kirjoittaja on jollakin tavalla hankasalmelaisten hyvin tuntema henkilö, esim. kunnanvaltuutettu, kansanedustaja, kirkkoherra tai nuorisotyönohjaaja. Oma nimi tuokin tällaisissa tapauksissa lisää tehoa kirjoituksiin, vaikka kirjoittaja ottaisikin negatiiviseen sävyyn kantaa johonkin asiaan.

4.3. Kirjoittaja ohjeistajana

Yksi yleisönosastokirjoitusten passiivilauseiden sisältämistä funktioista on hankasalmelaisten lukijoiden opastaminen ja ohjeistaminen. Kirjoittaja ehdottaa kuntalaisille hyvin lempeään sävyyn jotain uudenlaista toimintatapaa. Usein kyseessä on yhteisestä ympäristöstä ja liikuntapaikoista huolehtiminen, kuten seuraavissa esimerkeissä.

(81) *Pidetään* niistä hyvää huolta nyt, että ne [kunnan virkistyspaikat] säilyisivät kauniina. (13.9.2001)

(82) Toisaalta hiihdon harrastajat toivovat, että radoilla *ei kävel-täisi* hiihtokaudella, koska kävely aiheuttaa monttuja kuoppaisella alustalla. (4.1.2001)

(83) *Ellei* siihen nyt heti *kajota*, niin siemenien leviäminen tuulen mukana ja samalla ohdakkeiden kasvuala kasvaa potenssissa, ja niiden torjunnan hinta samassa suhteessa. (6.9.2001)

(84) *Muistettakoon* myös, että kaikenlaisilla ajoneuvoilla liikkuminen kuntoradoilla *on kielletty* ympäri vuoden kunnostus- ja huoltotöitä lukuunottamatta. (4.1.2001)

Kirjoittajat ovat hyvin huolellisia siinä, etteivät lähde neuvomaan lukijoita liian jyrkällä tavalla. Suomalaiset haluavatkin välttää kuulijalle tai lukijalle kiusallisia ja nöyryyttäviä tilanteita, ts. arvostelemista, arkaluonteisten aiheiden käsittelemistä, kiitoksen vastaanottamista ja kuten kyseisessä esimerkissä, neuvomista. Shoren mukaan puhujalla on tällöin valittavana tietyt yleisstrategiat, esimerkiksi suoraan sanominen, myönteinen eli välitön kohteliaisuus sekä kielteinen eli etäinen kohteliaisuus. Se, minkä strategian puhuja valitsee, riippuu siitä, millainen on puhujan ja kuulijan suhde, puhetilanne ja kulttuurikonteksti. Suomen kielen passiivia voidaan pitää sekä myönteisenä että kielteisenä strategiana. Toisaalta sen avulla pysytellään mahdollisimman etäällä puhuteltavasta tai tekstin vastaanottajasta, toisaalta taas passiivi on meidän kulttuurissamme myönteinen tapa lähestyä puhuteltavaa kohteliaasti. (Shore 1986: 51–52). Usein neuvoja lisäksi pehmennetään liittämällä passiivimuotoon myös konditionaali, kuten esimerkissä 82.

Esimerkki 84 on mielenkiintoinen, sillä virke alkaa imperatiivimuotoisella passiivilla. Vaikka kyseessä on käskymuoto, virke ei siitäkään huolimatta vaikuta käskevältä. Tämä johtuu siitä, että passiivimuoto *muistettakoon* ikään kuin kertoo myös kirjoittajan itsensä kuuluvan antamansa ohjeen piiriin. Toisin sanoen hän ei ohjaa ainoastaan toisia kuntalaisia toimimaan tietyllä tavalla, vaan antaa ymmärtää, että samalla hän tavallaan muistuttaa myös itseään: *toimikaamme näin*. Tämän vuoksi esimerkin passiivilla onkin sekä monikollinen että inklusiivinen (kirjoittaja itse osallistuu verbillä ilmaistuun toimintaan) merkitys (Shore 1986: 41).

Tilanne on toinen seuraavissa esimerkeissä, joissa kirjoituksen takana ovat erään lakkautusuhan alla olevan pienen kyläkoulun vanhemmat. Kirjoittajat vaativat ja antavat

tavallaan kunnan päättäjille ohjeita siitä, kuinka asiassa tulisi toimia ja miksi kyläkoulun säilyttäminen olisi kannattavaa. Kirjoittajat antavat siis ohjeita itseään ylemmälle taholle, kunnanhallitukselle, joten kirjoittajat pyrkivät ainakin aluksi lähestymään asianomaisia kohteliaasti, ts. suojelemaan paitsi omia myös kunnanhallituksen jäsenten kasvoja.

> (85) Nyt vielä, muutaman vuoden ajan, *tarvitaan* kaikkia kunnan alueella olevia ala-asteita, että kaikki mahtuisimme hyvin kouluihimme ja koko Hankasalmen kuntaan! (13.12.2001)
>
> (86) Mikäli koulumme *lakkautetaan*, niin monet perheet tuovat lapsensa kirkonkylän ala-asteelle ja, jos sinne ei oikein mahdu lisää lapsia, niin muistakaa, että yhtä ahdasta olisi myöskin Ristimäessä. (13.12.2001)

Tilanne on uhkaava kuitenkin jo muutenkin: kylän lapset ovat vaarassa menettää oman koulunsa. Niinpä erityisesti esimerkissä 86 otetaankin jo kovemmat aseet käyttöön: vaikka virkkeessä käytetäänkin vielä passiivia, alkaa mukaan tulla pienimuotoinen uhkailun sävy.

4.4. Kirjoittaja toivomusten esittäjänä

Kirjoittajat esittävät lukijoille myös toiveita passiivimuotojen avulla. Toiveita esitetään mm. Hankasalmen kirkkoneuvostolle, tielaitokselle ja urheiluseuralle. Kaksi ensimmäistä esimerkkiä alkaakin suoraan toivomuksen osoituksella: esimerkki 87 adverbillä *toivottavasti* ja esimerkki 88 verbin passiivimuodolla *toivotaan*. Näin lukijalle ei jää tulkinnanvaraiseksi se, mitä seuraavaksi tullaan esittämään. Esimerkissä 87 on tosin hyvin moittivakin sävy – *Toivottavasti seurakunnan päättäjistä löytyy sen verran kunnioittavaa mieltä* – viittaa siihen, että kirjoittaja on edellä moittinut seurakuntaa jostakin (ks. 3.2.1.), mutta kirjoituksena lopussa hän esittää kuitenkin toiveen siitä, että toimintatapoja muutettaisiin tulevaisuudessa. Samankaltainen on myös esimerkki 89, jossa kirjoittaja on tuohtunut Hankasalmen urheiluseuran päätöksestä asettaa vuosimaksu monitoimitalon kuntosalin käyttäjille. Aluksi kirjoittaja esittääkin kritiikkinsä tällaista toimintaa kohtaan, mutta kirjoituksensa lopussa hän esittää myöntymyksensä ja toiveensa: jos päätös pysyy voimassa, olisiko kuitenkin mahdollista hankkia uusia välineitä salille. Toivomus on verhottu passiivin konditionaalin kieltomuotoon *eikö voitaisi*, joka tekee toiveesta varsin pehmeän ja hienovaraisen.

(87) Toivottavasti seurakunnan päättäjistä löytyy sen verran vainajiakin kunnioittavaa mieltä, että tulevaisuudessa hautausmaa *rauhoitetaan* ja *annetaan* hiljentymisrauha rakkaita muistaessa. (4.1.2001)

(88) *Toivotaan* vielä tielaitokselta entistä parempaa hoitoa tälle väylälle turvallisen liikkumisen helpottamiseksi. (4.1.2001)

(89) Jos maksu salilla käymisestä on ehdoton, *eikö* sinne *voitaisi* hankkia uusia laitteita. (11.10.2001)

4.5. Kirjoittaja myönteisen palautteen antajana

Yleisönosastokirjoituksista löytyy myös joitakin esimerkkejä, joissa passiivimuodon sisältävään virkkeeseen ei ole verhottu millään tavalla negatiivista funktiota, vaan päinvastoin erittäin myönteinen funktio, kiittäminen. Suomalaisessa puhekulttuurissa kiitoksen vastaanottamista pidetään kasvoja uhkaavana tilanteena (Shore 1986: 51), mutta sen sijaan kiitoksen esittämistä on vaikea pitää tällaisena aktina. Luultavasti seuraavissa esimerkeissä onkin kyse siitä, että kirjoittaja ei tiedä, kenelle kiitos kyseisistä asioista kuuluu. Toisaalta taas kyse voi olla myös siitä, että kiitos ei ole osoitettu ainoastaan yksittäiselle ihmiselle, vaan esimerkiksi kokonaiselle yritykselle.

(90) Sankarihautausmaa *oli* asiallisesti ja hyvin *laitettu*. (5.7.2001)

(91) Hankasalmella se [jätehuolto] *on* erittäin hyvin *järjestetty*. (12.7.2001)

Luvussa 3.2.1. tarkastelin Hankasalmen seurakunnan saamaa kielteistä palautetta hautausmaan liikenteen järjestelyistä jouluaattona 2000. Esimerkissä 90 seurakunnan työntekijöille osoitetaan sen sijaan suuri kiitos sankarihautausmaan kunnostamisesta. Esimerkki 91 on puolestaan kirjoituksesta, jossa kirjoittaja vertailee keskenään nykyisen kotikaupunkinsa Vantaan ja entisen kotipaikkakuntansa Hankasalmen jätehuoltoa. Kirjoittajan havaintojen mukaan pääkaupunkiseudun kierrätyspisteiden tiheyttä ja monipuolisuutta ei voi kehua, mutta Hankasalmella sen sijaan kierrätyksessä ei ole moitteen sijaa.

5. PÄÄTÄNTÖ

Olen tarkastellut pro gradussani suomen kielen passiivin käyttöä yleisönosastokirjoituksissa, aineistonani toimi Hankasalmen Sanomien vuosikerta 2001. Hankasalmen Sanomien lukijat ottavat yleisönosastokirjoituksissaan aktiivisesti kantaa oman kunnan sisäisiin ja valtakunnallisiin asioihin. Kirjoituksista käy kuitenkin ilmi se, että kirjoittajat haluavat suojella sekä itseään että kannanottojensa varsinaista kohdetta esittäessään usein sangen kriittisiä mielipiteitä. Yksi omien kasvojen säilyttämisen keino on nimimerkin varjossa kirjoittaminen: omaa kannanottoa ei aina uskalleta allekirjoittaa omalla nimellä. Yleisempi keino on kuitenkin kirjoittajien runsas passiivimuotojen käyttö, jonka taakse kätketään useimmiten varsinkin kaikkein kriittisimmät palautteet.

Tutkin yleisönosastokirjoituksista sitä, ketkä kätkeytyivät kirjoittajien käyttämien verbin passiivimuotojen taakse. Toisin sanoen, kun suomen kielen passiivilauseen tekijänä on kieliopillisesti täsmentämätön persoona, joka useimmiten käy ilmi kontekstista, ketkä olivat yleisönosastokirjoitusten yleisimmät passiivin persoonat. Lisäksi tutkin sitä, mikä oli passiivimuotoisen virkkeen tehtävä, ts. missä sävyssä kirjoittaja viittasi käsittelemäänsä persoonaan.

Hankasalmen Sanomien kirjoitusten passiivimuodoista lähes puolessa passiivin persoonana toimi jokin instituutio tai korkeampi taho, kuten kirkkoneuvosto tai eduskunta. Muita selvästi erottuvia persoonia olivat kirjoittajan edustama ryhmä ja lukija. Kun kirjoittaja oli laatinut tekstinsä edustamansa ryhmän puolesta, hän selvitti kirjoituksessa ryhmänsä toimintaa tai sen tekemiä päätöksiä. Kirjoitukset saattoivat olla myös vastineita, joissa reagoitiin edellisessä yleisönosastossa olleeseen kannanottoon.

Osassa passiivilauseista ei ollut selkeästi erottuvaa persoonaa, vaan passiivimuodolla viitattiin ikään kuin geneerisesti ”keneen tahansa”. Eräs kirjoittaja viittasi passiivimuodoilla ainoastaan itseensä, mikä on varsin erityinen passiivin käyttötapa, koska suomen passiivilla useimmiten viitataan monikolliseen tekijäjoukkoon. Koska kyseinen kirjoittaja oli tutkija, joka tiedusteli Hankasalmen Sanomien lukijoilta mahdollista aineistoa työtään varten, oli passiivi eräänlainen pyyntöä neutralisoiva tekijä: kirjoittaja luultavasti madalsi lukijoiden kynnystä ottaa yhteyttä tutkijaan.

Kun kirjoittaja oli valinnut kirjoitukseensa runsaan passiivin käytön, oli sen avulla ikään kuin helpompi lähestyä kirjoituksen vastaanottajaa. Useimmiten tällaisissa kirjoituksissa nimenomaan moitittiin viittauksen kohdetta, annettiin sille kielteistä palautetta.

Passiivimuotojen avulla esitettiin myös toivomuksia, ehdotuksia ja ohjeita. Suurimmassa osassa tällaisia jonkinlaisen funktion sisältäviä kirjoituksia nimenomaan tavalla tai toisella pyrittiin vaikuttamaan jonkin toisen osapuolen toimintaan. Moitteiden takana oli vääryyksien osoittaminen ja ehkäpä jopa toive niiden korjaamisesta. Ohjeilla ja ehdotuksilla pyrittiin opastamaan ainakin kirjoittajien mielestä parempaan käyttäytymiseen, toimintaan tai päätösten tekemiseen. Vastineen laatijat puolestaan perustelivat kirjoituksissaan toimintaansa ja päätöksiään ja ikään kuin pyysivät ymmärrystä ja pitkämielisyyttäkin lukijoilta. Ainoastaan kiitosten esittäminen oli eräällä tavalla pyyteetöntä toimintaa: näissä kirjoituksissa ei lukijoilta vaadittu mitään. Kiitosten verhoaminen passiiviin oli kuitenkin harvinaista, sillä useimmiten kirjoittaja käytti näissä tapauksissa persoonamuotoja.

Näille kaikille edellisille funktioille oli kuitenkin yhteistä se, että huolimatta kirjoituksensa sisällöstä, kirjoittaja kuitenkin kunnioitti sitä tahoa, jolle hän kirjoituksensa osoitti. Kyseessä onkin eräänlainen kohteliaisuusstrategia, jonka huomaa siitä, että useimmiten myönteistä palautetta antaessaan kirjoittaja valitsikin käyttöönsä persoonamuotojen käytön: kiitoksen ansainneet nimettiin suoraan, moitteet sen sijaan verhottiin passiiviin. Tämä tuo hyvin esiin hankasalmelaisten kirjoittajien luonteen: ongelmalliset ja hankalat asiat halutaan nostaa mukaan yhteiseen keskusteluun, mutta se pyritään tekemään mahdollisimman diplomaattisesti ketään loukkaamatta.

LÄHTEET

BLOMSTEDT, KAARLO 1872: Suomen kielen passiivista. Suomi II:10. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HAKULINEN, LAURI 1979: Suomen kielen rakenne ja kehitys. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.

HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1995: Nykysuomen lauseoppia. SKST 350. 3. muuttamaton painos.

HEIKKINEN, VESA (toim.) 2002: Virkapukuinen kieli. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HEIKKINEN, VESA – HIIDENMAA, PIRJO – TIILILÄ, ULLA 2000: Teksti työnä, virka kielenä. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki: Gaudeamus.

HIRSJÄRVI ym. = HIRSJÄRVI, SIRKKA – REMES, PIRKKO – SAJAVAARA, PAULA 2000: Tutki ja kirjoita. 6. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

HÄKKINEN, KAISA 1994: Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia. Juva: WSOY.

HÄKKINEN, KAISA 2002: Suomen kielen äänne- ja muotorakenteen historiallista taustaa. 3. uudistettu painos. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 69.

IISA, KATARIINA – PIEHL, AINO 1992: Virkakielestä kaikkien kieleen. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 67. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

IKOLA, OSMO 2001: Nykysuomen opas. 2. painos. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 65.

IKONEN, MIKKO 1994: Pieniä tarinoita, suuria uutisia. Hankasalmen Sanomien vaiheita 1963–1993. Pieksämäki: Hankasalmen Sanomat, Keskisuomalainen.

ITKONEN-KAILA, MARJA 1992: ”Ja Jerusalem pite tallattaman Pacanoilda”. Ablatiiviagentti ja sen perilliset Agricolasta uuteen raamatunsuomennokseen. – Virittäjä 96 s. 137–164.

------- 1974: Passiivilauseiden suomentamisesta. – Virittäjä 78 s. 210–214.

KANGASMAA-MINN, EEVA 1980: Suomen kielen persoonallisesta passiivista. – Sananjalka 22 s. 57–70.

KARLSSON, FRED 1982: Suomen peruskielioppi. SKST 378.

KETTUNEN, LAURI 1940a: Suomen murteet III A. Murrekartasto. Helsinki.

Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

KK = Kieli ja sen kieliopit 1996. Opetuksen suuntaviivoja. Helsinki: Opetusministeriö, Painatuskeskus.

KINNUNEN, MERJA – LÖYTTY, OLLI 2002: Tieteellinen kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino.

LAITINEN, LEA 1995: Nollapersoona. – Virittäjä 99 s. 337–358.

------- 1998: Dramaattinen preesens poeettisena tekona. – Lea Laitinen & Lea Rojola (toim.), Sanan voima. Keskusteluja performatiivisuudesta. Tietolipas 160. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura s. 81–136.

LAMPINEN, ARJA 1990: Suomen kielen kohteliaisuusstrategiat – Sananjalka 32 s.77–92.

LATVALA, SALU 1899: Lauseopillisia muistiinpanoja Pohjois-Savon murteesta. – Suomi III, 17. osa.

LEHTINEN, TAPANI 1984: Itämerensuomen passiivin alkuperästä. Suomi 129. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

------- 1985: Vanhan persoonallisen passiivin jatkajiako? Suomen murteiden rakennetyypistä *minä* (*sinä, hän*) *viedään* ja eteläviron persoonallisesta passiivista. – Virittäjä 89 s. 270–287.

LUUKKA, MINNA-RIITTA 1994a: Minä, sinä, hän – tieteellisten tekstien ihmisuhteet. – Virittäjä 98 s. 25–43.

------- 1994b: Persoona pragmatiikan puntarissa. – Virittäjä 98 s. 227–239.

LÖFLUND, JUHANI 1998: Suomen kirjoitetun yleiskielen passiivi. Åbo Akademis Förlag.

MIELIKÄINEN, AILA 1984: Monikon 3. persoonan kongruenssista puhekielessä. – Virittäjä 88 s. 162–175.

------- 1991: Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä. Jyväskylän yliopiston Suomen kielen laitoksen julkaisuja 36.

NIRVI, R.E. 1947: Passiivimuotojen aktiivistumisesta. Suomi 104 s. 1–47.

OJAJÄRVI, JUSSI 2000: Imperialistinen *sä*-puhe – kun sä ajat formulaa. – Kielikello 3 s. 19–21.

PENTTILÄ, AARNI 1963: Suomen kielioppi. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo: WSOY.

POSTI, LAURI 1961: Itämerensuomalaisen verbitaivutuksen kysymyksiä. – Virittäjä 65 s. 351–366.

PS = Suomen kielen perussanakirja I–III. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki: Painatuskeskus 1990–1994.

Sananjalka = Suomen Kielen Seuran vuosikirja.

SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1989: Henkilöön viittaminen puhetilanteessa. Auli Hakulinen (toim.), Suomalaisen keskustelun keinoja 1, Kieli 4. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos s. 195–231.

------- 2000: Sinä ja suomalaiset: yksikön toisen persoonan yleistävästä käytöstä. – Kielikello 3 s. 16–18.

SHORE, SUSANNA 1986: Onko suomessa passiivia. Suomi 133. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

TIILILÄ, ULLA 1993: Virkakielikö persoonatonta? – Kielikello 2 s. 18–21.

TUOMIKOSKI, RISTO 1971: Persoona, tekijä ja henkilö. – Virittäjä 75 s. 146–152.

VILKUNA, MARIA 2000: Suomen lauseopin perusteet. Oy Edita Ab, Helsinki.

Virittäjä = Kotikielen Seuran aikakauslehti.

YLI-VAKKURI, VALMA 1986: Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28, Turku.